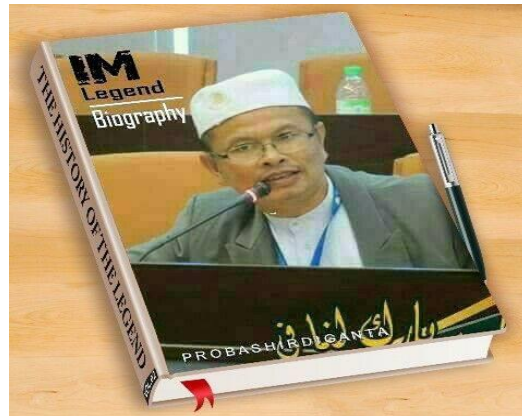

"ทางสายกลาง แนวทางการวินิจฉัยปัญหา และการเสวนาศาสนา"

โดย อูस्ताซอับดุลชชะกูร บินชาฟิอีย์ (อับดุลสุโก ดินอะ)

เรียบเรียง

สรุปการอบรมสัมมนา"ทางสายกลาง แนวทางการวินิจฉัยปัญหา และการเสวนาศาสนา"

ระหว่างวันที่ 4-11 พฤษภาคม 2556

ณ ศูนย์วิจัยอัลเกาะเราะฮ์อูวีย์เพื่อแนวคิดสายกลางประจำคณะอิสลามศึกษา มหาวิทยาลัยหะมัดบินค่อลีฟะฮ์ กรุงโดฮาร์ ประเทศ

คำนำ

ตามที่ ทางศูนย์วิจัยอัลเกาะเราะฮ์อูวีย์เพื่อแนวคิดสายกลางประจำคณะอิสลามศึกษา ของมหาวิทยาลัยหะมัดบีนค่อลีฟะฮ์ กรุงโดฮาร์ ประเทศกาตาร์ ได้เชิญคณาจารย์ผู้ทรงคุณวุฒิด้านอิสลามศึกษา จากไทย(รวมทั้งผู้เขียน) จำนวน 14 ท่าน เข้าร่วมฝึกอบรม เรื่อง "ทางสายกลาง แนวทางการวินิจฉัยปัญหา และการเสวนาศาสนา" ระหว่างวันที่ 4-11 พฤษภาคม 2556 ทั้งนี้ ได้รับการประสานเชิญตรงโดยท่านกษิต ภิรมณ์ อธิบดีรัฐมนตรีว่าการกระทรวงการต่างประเทศและอำนวยการ โดยสถานเอกอัครราชทูตไทยประจำ กรุงโดฮาร์ ประเทศกาตาร์

ในการนี้ข้าพเจ้าขอสรุปรายงานการอบรมฯ ครั้งนี้เพื่อประโยชน์ต่อผู้อ่านและศึกษา

(นายอับลุสโก คินอะ)

หัวหน้าคณะกรรมการอบรมสัมมนาฯ

สารบัญ

คำนำ	2
จุดประสงค์การจัดตั้งศูนย์และการอบรมพร้อมทั้งบรรยายพิเศษหัวข้อ ศาสนาเสวนา โดย ศ. ดร. มุฮัมมัด คอติพะฮ์ หะสัน.....	4
หลักการพิถวาหรือวินัยศาสนาบัญญัติ โดย ศ.ดร. หะซัน ยะซู.....	6
หลักนิติศาสตร์หรือกฎหมายอิสลามว่าด้วยทัศนะที่แตกต่าง โดย ดร. อับดุลฮัก หุหมัยซ်.....	9
การเงินอิสลาม โดย ศ.ดร. มุนซีร์ เกาะฮาฟ.....	12
แนวคิดสายกลางตามทัศนะซัยค้อลเกาะเราะฎอวีย์.....	14
ศาสนาเปรียบเทียบและการสานเสวนาระหว่างกัน โดย ศ. ดร. ดีน มุฮัมมัด.....	18
พื้นที่ของมุสลิมกลุ่มน้อยในพื้นที่ส่วนใหญ่ในสังคม โดย ศ.ดร. อะหมัด ไรซูนีย์.....	22
ภาษาอาหรับ โดย ดร. ฟัลลาห์ อิบรอฮีม.....	24
ปรัชญาโคฮา.....	26
ข้อมูลผู้เข้ารับการอบรมแนวคิดสายกลาง.....	27
ภาคผนวก.....	36

สรุปการอบรมสัมมนา"ทางสายกลาง แนวทางการวินิจฉัยปัญหา และการเสวนาศาสนา"

โดย อับดุลสุโก ดินอะ หัวหน้าคณะ และคุณคุณวิทย์ นาคนาวา

Shukur2003@yahoo.co.uk; thegid.iraq@gmail.com

ทางศูนย์วิจัยอัลเกาะเราะฮ์อูวียะห์เพื่อแนวคิดสายกลางประจำคณะอิสลามศึกษา ของมหาวิทยาลัย หมดบีนค่อลีฟะฮ์ กรุงโดฮาร์ ประเทศกาตาร์ ได้เชิญคณาจารย์ผู้ทรงคุณวุฒิด้านอิสลามศึกษาจากไทย (รวมทั้งผู้เขียน) จำนวน 14 ท่าน เข้าร่วมฝึกอบรม เรื่อง "ทางสายกลาง แนวทางการวินิจฉัยปัญหา และการเสวนาศาสนา" ระหว่างวันที่ 4-11 พฤษภาคม 2556 ทั้งนี้ ได้รับการประสานเชิญตรงโดยท่านกษัตริย์ ภิรมณ์ อดีตรัฐมนตรีว่าการกระทรวงการต่างประเทศและอำนวยการ โดยสถานเอกอัครราชทูตไทย ประจำกรุงโดฮาร์ ประเทศกาตาร์

วัตถุประสงค์ของการฝึกอบรมครั้งนี้ต้องสร้างนักวิชาการอิสลามศึกษาให้มีความรู้เกี่ยวกับหลัก ศาสนาอิสลามกับแนวคิดสายกลาง ตามทัศนะอัลก้อรฎอวียะห์ แนวทางการวินิจฉัยปัญหาตามแนวคิด สายกลาง และแนวทางการสานเสวนากับมุสลิมที่มีทัศนะที่แตกต่างและต่างศาสนิกตามหลักศาสนา อิสลามผ่านตัวอัลก้อรฎอวียะห์ ผู้รู้จากสมาพันธ์ปราชญ์โลกมุสลิม ผู้เชี่ยวชาญด้านศาสนา เปรียบเทียบ กลุ่มแนวคิดต่างๆ ทัศนะปราชญ์ด้านนิติศาสตร์อิสลาม การเมือง การปกครอง การเงิน และการเงินธนาคารอิสลาม วัฒนธรรมที่หลากหลายตามทัศนะอิสลาม สื่อสารมวลชนมุสลิม อารยา ธรรมอิสลามและเปอร์เซียหรืออินเดียทั้งในประเทศกาตาร์และต่างชาติ ทั้งสุภาพบุรุษหรือสุภาพสตรี ใน ขณะเดียวกันเปิดโอกาสให้มีการแลกเปลี่ยนแนวคิดการทำงานด้านต่างๆของมุสลิมไทย สำหรับการ สรุปการอบรมฯ มีทั้งหมด 10 หัวข้อ ดังต่อไปนี้

1. จุดประสงค์การจัดตั้งศูนย์และการอบรมพร้อมทั้งบรรยายพิเศษหัวข้อ ศาสนเสวนา โดย ศ. ดร. มุฮัมมัด คอลีฟะฮ์ หะสัน ผอ.ศูนย์ฯ ซึ่งมาให้ละเอียดดังนี้

1.1 จุดประสงค์การจัดตั้งศูนย์ มีเหตุผลโดยสังเขปว่า

- ต้องการนำเสนอแนวคิดอิสลามสายกลางผ่านฐานวิชาการ

1 รายงานฉบับนี้ สรุปโดยอับดุลสุโก ดินอะ หัวหน้าคณะฯ ยกเว้นบทที่ 7 เรื่อง พื้นที่มุสลิมกลุ่มน้อยในพื้นที่ส่วนใหญ่ในสังคม ซึ่งทำการ สรุปโดยคุณวิทย์ นาคนาวา รายงานฉบับนี้จัดรูปเล่มเพื่อส่งสถานเอกอัครราชทูตไทยประจำกรุงโดฮา ประเทศกาตาร์โดยอันวาร์ กอมะ เมื่อวันที่ 7 กรกฎาคม 2556 หากท่านผู้อ่านมีคำถามหรือข้อแนะนำสามารถติดต่อได้โดยตรงที่อีเมลล์ผู้เขียน

- โลกยุคโลกาภิวัตน์สังคมเต็มไปด้วยการเผยแพร่กลุ่มคลั่งกลุ่มและชาติพันธุ์ดังนั้นการสานเสวนาภายในและภายนอกกลุ่มจึงมีความสำคัญแต่ต้องอยู่ภายใต้หลักวิชาการ
- เป็นที่แลกเปลี่ยนเรียนรู้ระหว่างกัน

1.2 ศาสนเสวนาด้วยวิธีสานเสวนา หรือภาษาอาหรับเรียกว่า al- Hiwar

"การแก้ปัญหาความขัดแย้ง ความไม่เข้าใจซึ่งกันและกันนั้น วิธีที่ดีที่สุดคือการสานเสวนาหรือภาษาอาหรับเรียกว่าal-Hiwar เพราะอัลลอฮ์เจ้าได้โองการในคัมภีร์อัลกุรอานหลายครั้งเกี่ยวกับการสานเสวนา เช่นพระองค์ได้ตรัสไว้ ความว่าท่านทั้งหลายจงสานเสวนาด้วยวาจาที่สุภาพยิ่งด้วยเหตุและผล (โปรดดูอัลกุรอานซูเราะฮ์อัลอันนะห์ล .16: 125) และขณะเดียวกันพระเจ้าเองยังได้ทำแบบอย่างให้มนุษย์เห็นเกี่ยวกับการสานเสวนากับซาตานมารร้ายที่ทรยศต่อพระองค์ บรรดาศาสนทูตเองก็ได้สานเสวนากับศัตรูหลายต่อหลายครั้ง..."

"ปัญหาทุกอย่างต้องแก้ไขด้วยการ Hiwar หรือสานเสวนาอย่างสันติ ด้วยเหตุผลนี้ผู้รู้ทางศาสนาควรร่วมมือกับทุกฝ่าย การพูดคุยอย่างสันติเพื่อหาวิธีการที่จะนำไปสู่การแก้ปัญหาที่เกิดขึ้น ความรุนแรงไม่สามารถแก้ไขปัญหาได้ นอกจากนั้นมันยังเพิ่มปัญหา ข้าพเจ้าเห็นด้วยกับรัฐบาลที่พยายามแก้ไขปัญหที่เกิดขึ้น และดำเนินการด้วยสันติ

2. หลักการพิทวาหรือวินัยศาสนบัญญัติ โดย ศ.ดร. หะซัน ยะซู

คำว่าพิทวาเป็นคำภาษาอาหรับ หมายถึง การให้ความกระจ่างในสาระที่เกี่ยวข้องกับศาสนบัญญัติ ผู้ให้การพิทวา คือ ผู้ที่ชี้แจงการทำหน้าที่ชี้แจงบทบัญญัติและข้อกำหนดต่างๆ เพื่อให้สามารถปรับปรนตามยุคและสมัยต่างๆภายใต้กรอบหลักนิติศาสตร์อิสลามจนสามารถนำมาเป็นกฎหมายอิสลาม

ศาสนบัญญัติเป็นกฎหมายอิสลามนั้นจะ ประกอบด้วยหลักเกณฑ์ 4 ประการคือ

1. **อืบาเดห์** คือ การกราบไหว้ต่อพระเจ้าที่อาศัยจิตใจหรือหลักศรัทธาเข้ามาเกี่ยวข้อง เช่น การละหมาด การถือศีลอด การบริจาค (ซากาต) เป็นต้น

2. **มูอามาละต** คือ เป็นเรื่องเกี่ยวกับการค้าขาย จำนอง จำน่า การกักตุนสินค้า เทียบได้กับประมวลกฎหมายแพ่งและพาณิชย์ของกฎหมายไทย

3. **มูนากาฮาต** คือ เป็นเรื่องเกี่ยวกับครอบครัว มรดก การแต่งงาน เช่นในกรณีของการแต่งงานนั้นตามหลักอิสลามต้องประกอบด้วยหลักเกณฑ์ 5 ประการคือ 1.เจ้าบ่าว 2.เจ้าสาว 3.ผู้ปกครองของเจ้าสาว 4.ผู้นำ 5.พยาน ซึ่งหากไม่ครบองค์ประกอบนั้นจะทำการแต่งงานไม่ได้ หากทำไปโดยขาดอย่างใดอย่างหนึ่งถือว่าการแต่งงานนั้นไม่ถูกต้องสมบูรณ์ จึงเทียบได้กับประมวลกฎหมายแพ่งและพาณิชย์บรรพ 5 ว่าด้วยเรื่องครอบครัวนั่นเอง

4. **ยินายาส** คือเป็นเรื่องเกี่ยวกับการทำร้ายร่างกายต่อชีวิต ทรัพย์สิน ไม่ว่าจะเป็นเรื่องการฆ่าคนตาย การขโมยทรัพย์สินของผู้อื่นนั้นต้องได้รับโทษอย่างไร เทียบได้กับกฎหมายอาญาของไทยนั่นเอง ตัวอย่างโทษในการฆ่าผู้อื่นจนทำให้ผู้อื่นจนทำให้เสียชีวิตนั้นคือผู้นั้นต้องตายตามกันไปแต่หากมีการขอมความกันได้ก็อาจต้องชดใช้ด้วยอูฐ 100 ตัว การขโมยก็เช่นเดียวกัน หากจับได้ต้องตัดมือนั้นทิ้งไปเลยแม้ผู้ทักโมยอาจต้องเป็นลูกสาวของตนเองก็ตาม

ดังนั้นจากองค์ประกอบทั้งหมด จะทำให้ทราบทันทีว่า ศาสนาอิสลามเป็นเสมือนวิถีชีวิตที่ครอบคลุมและมีความบริบูรณ์ในทุกด้านของมุสลิม อิสลามได้กำหนดบทบัญญัติในประเด็นต่างๆ ที่เป็นความต้องการของมนุษย์โดยมีวัตถุประสงค์เพื่อให้มนุษย์สามารถปฏิบัติหน้าที่อย่างสมเกียรติในฐานะบ่าวผู้โน้มภักดีของอัลลอฮ์ ดังนั้นจึงเป็นหน้าที่ของมนุษย์ทุกคนที่จะต้องได้รับความกระจ่างในข้อปลีกย่อยของศาสนบัญญัติ พร้อมประยุกต์ใช้ในชีวิตจริงอย่างสอดคล้องกับเจตนารมณ์ของอิสลามที่แท้จริงและเหมาะสมกับศักยภาพและกำลังความสามารถของมนุษย์ไม่ว่าในระดับปัจเจกบุคคลหรือสังคมโดยรวม

อัลลอฮ์ทรงสร้างสรรพสิ่งตามกฎสภาวะดั้งเดิมบนพื้นฐานของเหตุผลและกฎกติกาที่แน่นอน พระองค์ทรงเรียกร้องและเชิญชวนมนุษย์ให้รู้จักใช้สติปัญญาในการทำความเข้าใจกฎสภาวะ

ดั้งเดิมและกฎกติกาตั้งกล่าว ด้วยการใช้วิจารณ์ญาณ หลักการสังเคราะห์และวิเคราะห์ ศึกษาวิจัย การใช้หลักฐานและเหตุผลบนหลักการของความรู้และวิทยาการ ด้วยเหตุดังกล่าว อิสลามจึงตระหนักและให้ความสำคัญกับการวินิจฉัยในประเด็นศาสนา (ฟัตวา)

จากความสำคัญของการฟัตวาดังกล่าวจึงจำเป็นต้องอย่างยิ่งที่สังคมมุสลิมทุกสังคมต้องมีมุฟตีเพื่อการดังกล่าวและการจะเป็นมุฟตีก็ไม่ใช่เรื่องง่ายที่ใครสามารถเป็นได้ทุกคน มุฟตีจะต้องมีองค์ความรู้ด้านอิสลามศึกษาชั้นสูง ที่ปฏิบัติหน้าที่เสมือนแทนศาสนทูต เพราะในสมัยศาสนทูตปัญหาต่างๆท่านจะเป็นผู้ตัดสินชี้ขาดแต่ปัจจุบันไม่มีศาสนทูตที่คอยให้คำตัดสิน

การจะเข้าใจอิสลามศึกษาชั้นสูงได้ มุฟตีจะต้องเป็นผู้ที่มีความเข้าใจอย่างแตกฉานเกี่ยวกับคำสอนในคัมภีร์อัลกุรอานและวจนศาสตร์ มีความเชี่ยวชาญด้านภาษาอาหรับ มีความรอบรู้ศาสตร์ที่ว่าด้วยชีวิตและสังคมมนุษย์ มีสติปัญญาอันเฉียบแหลมกอปรกับความรู้ความสามารถในการเข้าถึงแก่นแห่งศาสนบัญญัติได้อย่างถูกต้องและแม่นยำ

ท่านอิมามชาฟีอีย์ปราชญ์อิสลามผู้ยิ่งใหญ่ได้กล่าวไว้ :

“ไม่อนุญาตสำหรับใครก็ตามที่จะทำหน้าที่เป็นผู้วินิจฉัยประเด็นศาสนา (มุฟตี) เว้นแต่ผู้ที่มีความรู้ในศาสนาของพระเจ้า มีความเชี่ยวชาญในศาสตร์และข้อปลีกย่อยแห่งคัมภีร์อัลกุรอาน มีความแตกฉานในวจนศาสตร์ และศาสตร์ที่ว่าด้วยวจนศาสตร์ เป็นผู้เชี่ยวชาญทางด้านภาษาอาหรับ สำนวนโวหารและวาทกรรมอาหรับ ทั้งนี้มุฟตีจำเป็นต้องมีบุคลิกที่สุ่ม รอบคอบ ไม่พูดเรื่องไร้สาระ เป็นคนที่รอบรู้ความคิดเห็นที่ไม่ตรงกันระหว่างสำนักคิดต่าง ๆ เขาจะต้องเป็นผู้ที่เพียบพร้อมทั้งพรสวรรค์ และพรแสวงของคุณสมบัติของความเป็น “มุฟตีที่ดี”

ท่านอิมามอะหมัดปราชญ์อิสลามผู้ยิ่งใหญ่อีกท่านหนึ่งกล่าวไว้

“สมควรอย่างยิ่งสำหรับมุฟตีที่จะต้องศึกษาค้นคว้า และรอบรู้คำวินิจฉัยของนักวิชาการอิสลาม (ปราชญ์อิสลาม) ยุคก่อน ห่าไปแล้ว เขาไม่สมควรให้การฟัตวา”

นอกจากนี้คุณสมบัตินี้สำคัญในด้านองค์ความรู้ มุฟตีจะต้อง เข้าใจในศาสตร์แขนงต่าง ๆ เพิ่มเติมอีกดังนี้

1. ศาสตร์ที่ว่าด้วย การเผยแผ่
2. ศาสตร์ที่ว่าด้วยความเป็นจริง
3. ศาสตร์ที่ว่าด้วยการบริหารการจัดการความขัดแย้ง
4. ศาสตร์ที่ว่าด้วยชนกลุ่มน้อยในประเทศต่างๆ
5. ศาสตร์ที่ว่าด้วยกำลังความสามารถและศักยภาพ
6. ศาสตร์ที่ว่าด้วยฟิสิกส์กำหนดยุคศาสตร์และการลำดับความสำคัญ

การฟัตวายังมีเงื่อนไขสำคัญอีกกล่าวคือความรับผิดชอบตามหลักศาสนาเรียกว่าอะมานะฮ์ ซึ่งจะต้องถูกสอบสวนในโลกหน้าต่อหน้าพระพักตร์ของพระเจ้า คำฟัตวาที่เป็นประเด็นปลีกย่อยในสมัย

อดีตอาจสวนทางกับพัฒนาสมัยใหม่อันเนื่องมาจากความเปลี่ยนแปลง และข้อเท็จจริงร่วมสมัยหรือ ข้อมูลใหม่ที่ได้รับแต่ละจะต้องอยู่ภายใต้ หลักนิติศาสตร์อิสลาม

เป็นที่ทราบกันดีว่าในขณะที่สถานการณ์และสภาพแวดล้อมมีการเปลี่ยนแปลงตามยุค สมัย ดังนั้นจึงเป็นภารกิจสำคัญสำหรับมุฟตีที่จะต้องตีความหลักศาสนบัญญัติให้สอดคล้องกับความ เป็นจริงในอิสลาม โดยเฉพาะอย่างยิ่งยุคปัจจุบันที่กระแสความเปลี่ยนแปลงเป็นไปอย่างรวดเร็วและไร้ จิดจำกัดหรือเหตุการณ์ความรุนแรงในจังหวัดชายแดนภาคใต้ซึ่งแต่ละฝ่ายพยายามอ้างหลักศาสนา มาสนับสนุนแนวคิดของตน ดังนั้นการสร้างปราชญ์ด้านอิสลามศึกษารุ่นใหม่จึงมีความสำคัญมากเช่นกัน ในสังคมและองค์กรมุสลิมเพื่อสามารถให้ความกระจ่างในสาระที่เกี่ยวข้องกับศาสนบัญญัติ และข้อ กฎหมายต่างๆ เพื่อให้สามารถปรับปรนตามยุคและสมัยต่างๆภายใต้กรอบหลักนิติศาสตร์อิสลามจน สามารถนำมาเป็นกฎหมายอิสลามทำให้มุสลิมรู้จักประยุกต์ใช้คำสอนของศาสนาอย่างรู้เท่าทัน

3. หลักนิติศาสตร์หรือกฎหมายอิสลามว่าด้วยทัศนะที่แตกต่าง โดย ดร. อับดุลอัก หุมัยซ์

หลักการด้านกฎหมายอิสลาม ถือว่าเป็นสิ่งที่มีความสำคัญยิ่ง และถือได้ว่าเป็นประเด็นหนึ่งที่มี ทัศนะที่แตกต่างมากเป็นที่สุด กล่าวคือหลังจากการจากไปของท่านนบีมุฮัมมัด สำนักคิดอิสลาม ได้แตก ออกหลายกลุ่ม และมีความแตกต่างกันทางด้านหลักปฏิบัติ ในช่วงต้นศตวรรษที่ 2 ของอิระซศักราช ถือได้ว่าเป็นช่วงสมัยของตาลีบีน(เพื่อนของอัครสาวกศาสดา) ได้เกิดคิดเห็นแตกต่างกันด้านหลักปฏิบัติ เกิดขึ้น ทำให้มีสำนักทางกฎหมายอิสลามเกิดขึ้นมามากมาย จากที่ได้ศึกษาค้นคว้าตำราด้านสำนักคิด ต่างๆในอิสลามพบว่า นักวิชาการได้สรุปส่วนหนึ่งของเหตุซึ่งทำให้กำเนิดสำนักด้านกฎหมาย ได้ดังนี้

๑. การตีความทางด้านภาษาอาหรับ

๒. การเข้าถึงแหล่งที่มาของกฎหมายอิสลามโดยเฉพาะวจนะศาสดา

๓. การใช้กฎเกณฑ์ของแหล่งที่มาต่างกันในการพิจารณากฎหมาย

จากเหตุผลดังกล่าว จึงสามารถสรุปได้ว่าเป็นความจำเป็นในการการจัดระเบียบนิติศาสตร์หรือกฎหมาย อิสลามของประชาญ์อิสลามยุคต่างๆ

การกำเนิดวิชากฎหมายอิสลาม นั้นค่อย ๆ ตามมาพร้อม ๆ กับการที่อิสลามได้แพร่ขยายเข้าไป ในดินแดนต่าง ๆ ซึ่งได้มีผู้คนจำนวนมากได้เข้ามาสู่อิสลาม และอิสลามวิถีชีวิตใหม่ที่พวกเขาสัมผัสนั้น แตกต่างเป็นอย่างมากกับศาสนา ก่อน ๆ ที่พวกเขาเคยเป็นอยู่ เพราะอิสลามได้ครอบคลุมชีวิตทุกด้าน และเสนอการแก้ปัญหาทุกมิติของมนุษย์ ดังนั้น มุสลิมรุ่นใหม่ ๆ ที่ยังไม่อาจเข้าสู่รายละเอียดของคำ สอนอิสลามทั้งหมดได้ จึงต้องการ โครงสร้างของอิสลามที่นำเสนอแบบแผนของชีวิตที่ง่ายต่อการ ปฏิบัติตาม

ความจำเป็นอันนี้ได้ทำให้กลุ่มนักต่อสู้เพื่ออิสลามในยุคแรกเริ่มได้เข้าไปสร้าง งานยิ่งใหญ่ ที่สุดอีกงานหนึ่ง นั่นคือการจัดระเบียบกฎหมายอิสลามหรือภาษาอาหรับเรียกว่า *ฟิกฮ์* ซึ่งงานนี้มีความ รุ่งเรืองขึ้นพร้อม ๆ กับการเคลื่อนไหวเพื่อพิทักษ์หะดีษ เพราะเป็นงานที่ต้องอาศัยการคำนวณจากหะดีษ เนื่องจากกฎหมายอิสลามก็คือการจัดระเบียบการปฏิบัติที่นำมาจากอัล-กุรอาน และหะดีษนั่นเอง

สิ่งที่ทำให้กฎหมายอิสลามมีลักษณะเด่นก็คือ กฎหมายอิสลามนอกจากมีลักษณะครอบคลุม ชีวิตตั้งแต่เกิดจนถึงตายแล้ว มันยังมีลักษณะยึดหยุ่นในตัวเอง ลักษณะนี้เกิดมาจากตัวบทของกุรอาน และหะดีษที่มีเนื้อหา 2 แบบ นั่นคือ แบบแรกคือเนื้อหาที่ชัดเจนเด็ดขาด ซึ่งส่วนนี้จะเป็นรากฐาน เป็น หลักใหญ่ที่หลักย่อยทั้งหมดต้องอ้างอิงกลับไป แบบที่สองคือเนื้อหาที่มีความหมายหลายนัย ส่วนนี้เป็น เจตนารมณ์ที่จะก่อให้เกิดความยึดหยุ่น และในส่วนนี้เองที่ก่อให้เกิดการตีความหรือวินิจฉัย

ด้วยเหตุนี้เองในรายละเอียดปลีกย่อยบางอย่างในทางกฎหมายจึงมีความหลากหลาย ทัศนะ ทำ ให้อิสลามมีลักษณะเรียบง่าย ยึดหยุ่นและอ่อนโยน ปราศจากความตายตัว และความเคร่งเครียด เท่ากับ ว่าลักษณะนี้ของกฎหมายอิสลามนั้นช่วยทำให้สามารถดำเนินผ่านยุคสมัยที่มีความแตกต่างกัน หรือ สถานที่ที่มีบรรยากาศไม่เหมือนกันไปได้ตลอด ดังนั้นการเกิดขึ้นของสำนักกฎหมายหลายสำนักที่มี

รายละเอียดปลีกย่อยแตกต่างกัน จึงเป็นเรื่องของธรรมชาติของอิสลามที่ยืดหยุ่น และสะท้อนความสามารถสนองตอบต่อสถานการณ์ที่มีปัจจัยแตกต่างกันออกไป

แต่ปัจจุบันปฏิเสธมิได้เช่นกันว่าความแตกต่างนี้นำไปสู่ปัญหาหนึ่งในสังคมมุสลิมเมื่อมีการวินิจฉัยที่แตกต่างกันซึ่งอาจนำไปสู่ความขัดแย้งนั้นจึงมีข้อควรปฏิบัติดังนี้

ข้อควรปฏิบัติเพื่อลดความขัดแย้ง

สิ่งที่พึงรู้ :

- 1 - สิ่งที่ไม่ใช่ข้อบกพร่องเลขนั้นมีอยู่ 3 อย่างคือ อัลกุรอาน ชุมนนะฮ์หรือวัจนะศาสนาคาที่ถูกต้อง และ อิจญมาอฺ (การมีความเห็นเป็นเอกฉันท์ของอุละมาอฺ) ที่ชัดเจนไม่เป็นที่กังขา นอกเหนือจากนี้ไม่มีผู้ใดหรือสิ่งใดที่จะปราศจากข้อผิดพลาด
- 2 - การปฏิเสธสิ่งที่เป็น มะอูลุม มินัดดีน บิฎฎะฮ์เราะฮ์ (สิ่งที่มีหุก่มชัดเจนอย่างไม่ต้องสงสัย) เช่น การศรัทธาต่ออัลลอฮ์ ต่อมะลาอิกะฮ์ และหลักศรัทธาอื่นๆ) นั่นถือเป็นการกัฟร
- 3 - การคิลาฟ (มีทัศนะที่ต่างกัน) ในส่วนที่เป็นปัญหาอิจญติฮาดียะฮ์ (ปัญหาที่ไม่มีหลักฐาน หรือมีแต่ไม่ชัดเจน หรือสามารถเข้าใจได้หลายทัศนะ) นั้นเป็นสิ่งที่เกิดขึ้นได้
- 4 - ในส่วนของปัญหาคิลาฟ จำเป็นที่เราจะต้องยึดตามสิ่งที่เราคิดว่าถูกต้อง แต่ทั้งนี้ ก็ต้องให้เกียรติทัศนะอื่น トラバドที่วางอยู่บนพื้นฐานของหลักฐานและความเข้าใจที่ถูกต้อง

มารยาทที่พึงมีในการเสวนาหรือโต้แย้ง :

- 1 - ตรวจสอบคำพูดให้แน่ใจ : เมื่อได้ข่าวว่าใครคนใดคนหนึ่งพูดอะไร ควรที่จะตรวจสอบให้แน่ใจก่อนว่าเขาคนนั้นพูดจริงหรือเปล่า และต้องทำความเข้าใจคำพูดหรือทัศนะของเขาให้ถ่องแท้ อย่าด่วนสรุป เพราะอาจมีความคลาดเคลื่อนในการสื่อสารกระจายข่าว หรืออาจจะมีผู้ไม่หวังดีให้ข่าวในทางที่ไม่ดี โดยเฉพาะอย่างยิ่งหากคนๆนั้นเป็นผู้รู้
- 2 - กำหนดประเด็นขัดแย้งให้ชัดเจน : หลายต่อหลายครั้งที่ 2 ฝ่ายโต้เถียงกัน ตอบโต้กันไปมา โดยที่ไม่รู้แน่ชัดว่ากำลังขัดแย้งกันประเด็นใด? ดังนั้น จึงจำเป็นต้องกำหนดประเด็นขัดแย้งให้ชัดเจนก่อน บางครั้ง 2 ฝ่ายอาจจะโต้เถียงกันในประเด็นที่ในความเป็นจริงแล้วทั้งคู่เห็นตรงกัน และหลายๆกรณีก็อาจจะไม่ได้ขัดแย้งจริงๆ แต่เป็นเพียงการใช้ถ้อยคำหรือศัพท์ที่ไม่ถูกต้อง ซึ่งหากเปลี่ยนไปใช้คำอื่น ความขัดแย้งที่เกิดขึ้นก็จะหมดไป
- 3 - อย่ามองเจตนาฝ่ายตรงข้ามในแง่ร้าย : ไม่ว่าฝ่ายตรงข้ามจะขัดแย้งกับเราเพียงใดเราก็ไม่มีสิทธิ์ที่จะไปมองเจตนาเขาในทางที่ไม่ดี トラバドที่เขาเป็นมุสลิม ศรัทธาในอัลกุรอาน และชุมนนะฮ์ และไม่ออกจากแนวทางอิจญมาอฺอุมมมะฮ์ ต้องคิดต่อเขาในแง่ดีไว้ก่อน ต้องคิดว่าเขารักอัลลอฮ์ และเราะฮ์ฮ์ฮ์ของพระองค์ และเริ่มสนทนากับเขาบนพื้นฐานนี้ โดยที่เรามีความยุติธรรมต่อเขา ด้วยวิธีการเช่นนี้ จะทำให้เราสามารถนำเขาไปสู่หนทางที่ถูกต้องได้หากว่าความถูกต้องนั้นอยู่ฝ่ายเรา แต่ถ้าเรามองเขาในแง่ร้ายตั้งแต่ต้น มองว่าเขาไม่ดี การสนทนาของเราก็จะเป็นไปในอีกรูปแบบหนึ่ง นั่นคือต้องการเปิดโปงเขา ทำให้เขาเสียหน้า หรือ เปิดเผยสิ่งที่เราคิดว่าเขาซ่อนเร้นไว้ข้างใน ซึ่งฝ่ายตรงข้ามเองก็อาจจะมองเราด้วยความรู้สึกนี้เช่นเดียวกัน สุดท้ายการสนทนาก็จะลุกลามเป็นไฟ แทนที่จะนำพาไปสู่ความถูกต้อง ก็จะกลายเป็นเพียงความต้องการเอาชนะ และเปิดโปงฝ่ายตรงข้าม

- 4 - ต้องมีความอริสาส บริสุทธีใจ : จงให้เจตนา และจุดมุ่งหมายของการสนทนานั้น คือการค้นหาสัจธรรมความถูกต้อง อันจะนำมาซึ่งรัฐของค์อัลลอฮ์สุดอะลา ซึ่งแจ้งความคลุมเครือของปัญหาที่อาจทำให้มุสลิมขัดแย้งกันกันได้ และการรวมพี่น้องมุสลิมให้เป็นอันหนึ่งอันเดียวกัน หากเรามีเจตนาเช่นนี้เราก็จะได้รับผลบุญจากการสนทนานั้น
- 5 - เข้าสู่การสนทนาโดยที่มีความมุ่งมั่นอย่างแน่วแน่ที่จะน้อมรับต่อความถูกต้องแม้ว่าจะอยู่กับฝ่ายตรงข้ามก็ตาม
- 6 - อย่ามั่นใจหรือยึดติดกับทัศนคติของตนเองมากเกินไป : ถึงแม้ว่าเราจะมั่นใจในทัศนะของตนเองมากเพียงใดก็ควรคิดเพื่อไว้บ้างว่าความถูกต้องอาจจะอยู่กับฝ่ายตรงข้ามก็ได้ ด้วยความรู้สึกเช่นนี้จะทำให้เราสามารถยอมรับความจริงได้ง่ายขึ้นหากความถูกต้องนั้นอยู่กับฝ่ายตรงข้าม
- 7 - การยอมรับความถูกต้องจากฝ่ายตรงข้ามถือเป็นสิ่งที่ถูกต้องและน่าภาคภูมิใจ : และการไม่ยอมรับหรือปฏิเสธความถูกต้องนั้นถือเป็นการหยิ่งยโส โอหัง ซึ่งเป็นบาปใหญ่อย่างหนึ่ง ดังปรากฏในตวับทชะดีษ ความว่า "ความหยิ่งยโส นั้น คือการปฏิเสธความถูกต้อง และดูถูกผู้อื่น" บันทึกโดย มุสลิม
- 8 - ฟังให้ดีก่อนตอบ
- 9 - ให้เวลาที่เพียงพอแก่ฝ่ายตรงข้ามในการตอบ เพราะนั่นคือความยุติธรรม
- 10 - อย่าตัดบท หรือพูดแทรก ควรรอให้อีกฝ่ายพูดจบก่อนถึงค่อยพูด
- 11 - หากเห็นว่าประเด็นที่กำลังสนทนาอยู่นั้นต้องใช้เวลาในการค้นหาคำตอบ ก็ควรขอเวลาเพื่อกลับไปทบทวน
- 12 - อย่าโต้เถียงแบบข้างๆ คูๆ สักแต่ว่าได้เถียงและยืนยันทัศนะของตัวเอง
- 13 - กำหนดนิยามของศัพท์ที่เราใช้ตามความเข้าใจของเรา และเข้าใจนิยามของฝ่ายตรงข้ามให้ตรงตามที่เขาเข้าใจ : บ่อยครั้งที่เกิดการโต้แย้งกันเพราะการใช้ศัพท์ที่เข้าใจไม่ตรงกัน เราเข้าใจอย่างหนึ่งแต่อีกฝ่ายเข้าใจอีกอย่างหนึ่ง ตัวอย่างศัพท์ที่อาจจะเข้าใจต่างกันก็ได้ ก็เช่น คำว่าสุนนะฮ์ แนวทางสะลัฟ หรือ บิดอะฮ์ เป็นต้น
- 14 - ควรเลื่อนการสนทนาออกไป ถ้าเห็นว่าการดำเนินการสนทนาต่อไปนั้นจะทำให้เกิดความขัดแย้งถึงขั้นแตกหัก
- 15 - การคงไว้ซึ่งความรัก และสัมพันธภาพอันดีแม้ว่าจะมีทัศนะที่แตกต่างกัน (ในเรื่องที่สามารถจะมีทัศนะที่แตกต่างกันได้) ย่อมดีกว่าการขัดแย้งและบาดหมางกัน

สรุป

ความคิดเห็นที่แตกต่างด้านกฎหมายอิสลาม เป็นปัญหาปลีกย่อยด้านศาสนบัญญัติและหลักวิชาการจึงไม่ใช่เหตุที่ต้องทำให้มีการทะเลาะ ระวังกัน การค้นหาข้อเท็จจริงด้านวิชาการเป็นสิ่งที่ศาสนบัญญัติสนับสนุน ทุกฝ่ายควรมีมารยาท และให้ความเคารพความเห็นดังกล่าวของอีกทัศนะหนึ่ง เพราะสิ่งเหล่านี้ได้ดำเนินตั้งแต่ต้นบิสมุฮัมมัดเสียชีวิตจนกระทั่งปัจจุบัน ดังนั้นเมื่อผู้หนึ่งผู้ใดหรือกลุ่มหนึ่งกลุ่มใดมีความคิดเห็นที่แตกต่างต้องกลับไปดูความหมายและเป้าประสงค์ของพระเจ้าในอัลกุรอาน

และนับมุฮัมมัดในหะดีษของพระองค์ ท้ายสุดควรยึดหลักแตกต่างแต่ไม่แตกอย่าง ดังคำที่ชะฮีดหะสัน อัลบันนาได้กล่าวไว้ว่า เราควรร่วมมือในสิ่งที่เห็นพ้องและขอภัยในสิ่งที่เห็นต่าง

4. การเงินอิสลาม โดย ศ.ดร. มุนซิริ เกฮาฟา

การเงินอิสลาม คือ รูปแบบของการเงินที่ตั้งอยู่บนพื้นฐานหลักชะรีอะฮ์(กฎหมายอิสลาม) ชะรีอะฮ์ ทุกธุรกรรมทางการเงินนั้นต้องปฏิบัติตามหลักชะรีอะฮ์ เพื่อให้แน่ใจว่าได้ปฏิบัติหลักชะรีอะฮ์ มี 5 หลักการที่ต้องปฏิบัติตามอย่างเคร่งครัด คือ

1. ศรัทธาในการประทานวะฮยู (สารจากพระเจ้า)

จักรวาลนั้นถูกสร้างโดยอัลลอฮ์ และพระองค์สร้างมนุษย์บนโลกเพื่อการทำตามเป้าหมายอย่างแน่นอน โดยการยอมจำนนต่อคำสั่งของพระองค์ คำสั่งนี้มีได้จำกัดเพียงศาสนกิจและพิธีกรรมทางศาสนาอย่างเดียว แต่ครอบคลุมถึงทุกแง่มุมของชีวิต ซึ่งรวมไปถึง เศรษฐศาสตร์ และ การทำธุรกรรมทางการเงิน มนุษย์ต้องการแนวทางการดำเนินชีวิต(คู่มือการดำเนินชีวิต) เพราะ มนุษย์ไม่มีความสามารถที่จะบรรลุถึงสังขรณ์ด้วยตัวของมนุษย์เอง ไม่เพียงแต่ตัวมนุษย์ที่ไม่สมบูรณ์แบบ แต่ด้วยที่ เหตุผลของมนุษย์ที่สับสนกับความต้องการของมนุษย์เอง เป็นที่เชื่อถือศรัทธาสำหรับมุสลิมทุกคนว่า กฎข้อบังคับนั้น ถูกประทานโดยอัลลอฮ์ และ ผ่านคำดำรัสของพระองค์แก่ท่านศาสดาท่านสุดท้ายคือ ท่านมุฮัมมัด ซ็อลลัลลอฮุอะลัยฮิวะซัลลิม ที่ถูกปฏิบัติตามสารและจิตวิญญาณ หากแต่ระบบการเงินทั่วไปนั้น ศาสนาและระบบการปกครองถูกแยกออกจากกัน และเป็นอิสระต่อกัน นี่คือการสนับสนุนเสรีภาพทางศาสนาและการแยกจากศาสนาในการปกครอง เช่นนั้นมันมิได้มีอิทธิพลมากเกินไปโดยศาสนาใดโดยเฉพาะ

2. ไม่มีดอกเบี้ย

กล่าวคือ ไม่สามารถรับดอกเบี้ยจากเงินกู้และไม่สามารถเรียกดอกเบี้ยจากเงินกู้เปรียบเทียบกับการเงินทั่วไป มันเหมือนการกู้เงินจากธนาคารและไม่ต้องจ่ายดอกเบี้ยแม้แต่สตางค์เดียว ธนาคารอิสลามก็มีได้ให้กู้โดยฟรีๆ ถ้าคุณต้องการกู้เพื่อโครงการ แทนที่ธนาคารอิสลามจะเรียกดอกเบี้ยเงินกู้ ธนาคารอิสลามจะเรียกค่าธรรมเนียม หรือมีหุ้นส่วนในการรับส่วนหนึ่งของผลกำไรของคุณ จากโครงการที่ทำร่วมกับธนาคารอิสลาม

3. ไม่มีการลงทุนในสิ่งที่ไม่ฮาลาล (ผิดหลักศาสนาบัญญัติ)

เงินจะถูกลงทุนในสิ่งที่ก่อให้เกิดกำไร ขณะที่บริษัทต่างๆที่ดำเนินธุรกิจด้วยผลิตภัณฑ์ที่ไม่ฮาลาล เช่น แอลกอฮอล์, บุหรี่, อาวุธ หรือ สื่อลามก ต่างก็ต้องหลีกเลี่ยง สิ่งนี้จะเหมือนบางแนวปฏิบัติของกรอบ

ความคิดของเศรษฐศาสตร์ทั่วไป ที่เราเรียกกันว่า การลงทุนที่รับผิดชอบต่อสังคม (SRI) ที่ย่อมาจาก Social Responsible Investing ที่ค้นหาที่จะทำให้สูงสุดในกำไรทางการเงินและเป็นผลิตภัณฑ์ทางสังคม โดยทั่วไป SRI สนับสนุนช่วยเหลือเชิงปฏิบัติที่สนับสนุนการควบคุมดูแลเกี่ยวกับสิ่งแวดล้อม, การคุ้มครองผู้บริโภค, สิทธิมนุษยชนและความหลากหลาย บางผู้ปฏิบัติของ SRI งดการทำธุรกิจที่เหมือนกับการลงทุนอิสลามที่อิสลามหลีกเลี่ยง

4. การร่วมกันในความเสียหายที่เป็นการส่งเสริม

แนวคิดของการร่วมความเสียหายคือการส่งเสริมและปฏิบัติเป็นปกติระหว่างคู่ค้า เช่น ระหว่างลูกค้ากับสถาบันการเงิน สำหรับสถาบันการเงิน การร่วมเสียหายซึ่งได้รับการสนับสนุนในการดำเนินธุรกิจกับลูกค้า การรักษาความยุติธรรมในการกระจายความเสี่ยง, กำไร, และการขาดทุน และยังหมายถึง ความพากเพียรที่เหมาะสมในการปฏิบัติธนาคารอิสลามที่ครอบคลุมไม่เพียงแต่ความน่าเชื่อถือในการให้สินเชื่อของลูกค้า แต่ยังรวมถึง ความสำเร็จในเชิงปฏิบัติทางการเงินของโครงการ การร่วมความเสียหายยังหมายถึง การสร้างความกระจ่างเรื่องความโปร่งใส และ ที่สำคัญ เพื่อส่งเสริมการเชื่อใจซึ่งกันและกัน และความยุติธรรมในการดำเนินการระหว่างคู่ค้า, สถาบันการเงินและลูกค้า

5. สินเชื่อที่ขึ้นอยู่กับสินทรัพย์ที่มีอยู่จริง

สินเชื่อที่ขยายโดยผ่านผลิตภัณฑ์ในอิสลาม สามารถขยายเฉพาะในขั้นตอนด้วยการเพิ่มของเศรษฐกิจที่แท้จริง ด้วยเหตุนี้ มันช่วยยับยั้งการเก็งกำไรและการขยายของสินเชื่อเกินควร ในตรงกันข้าม สินเชื่อของธนาคารทั่วไป ขึ้นอยู่กับการสัญญาที่จะจ่าย แต่ธนาคารอิสลามจะจ่ายตามสินทรัพย์ที่มีอยู่จริง หมายถึงกิจกรรมทางสินเชื่อสามารถเติบโตด้วยขั้นตอนที่หลากหลายที่สูงกว่าเศรษฐกิจที่แท้จริง(ที่เป็นอยู่) ด้วยเหตุนี้ ก่อให้เกิดการเก็งกำไรและราคาสินทรัพย์ที่สูงเกินควร

5. แนวคิดสายกลางตามทัศนะชัยคัลอัลเกาะเราะฎอวีย์

ประวัติ

ชัยคุ ยูซุฟ อับดุลลอฮ์ อัล อัลเกาะเราะฎอวีย์เกิดวันที่ 9 กันยายน ค.ศ 1926 จังหวัด นอร์บีเยฮ์ อียิปต์ เป็นสมาชิกของครอบครัวชาวนายากจนที่เคร่งครัดศาสนา ท่านกลายเป็นเด็กกำพร้าเมื่ออายุสอง ขวบ เมื่อพ่อของท่านได้จากไป ท่านจึงได้รับการเลี้ยงดูโดยอาของท่าน ผู้ซึ่งเป็นคนที่ใจดีและได้ใส่ใจ ต่อความเป็นอยู่ของท่าน อาของท่านได้ให้ท่านท่องจำอัล-กุรอานในโรงเรียนสอนอัล-กุรอานประจำ หมู่บ้าน ท่านได้จำอัล-กุรอานทั้งเล่มเมื่ออายุได้ 9 ขวบ อาของท่านจึงได้ฉลอมโอกาสนี้และจากวันนั้น เป็นต้นมา ญาติพี่น้องของท่านได้เรียกท่านด้วยชื่อนำหน้าว่า “ชัยคุ” (อ่านสำเนียงไทยว่า เซก ซึ่งคำนำหน้าที่ใช้เรียกอาหล่มในโลกอาหรับ) เมื่อท่านสำเร็จการศึกษาระดับประถม อาของท่านคิดจะสอนงาน ฝีมือให้แก่ท่านเพื่อให้ท่านมีที่มาของแหล่งรายได้ แต่ท่านไม่ได้คิดอย่างนั้น ท่านมีความกระตือรือร้นที่จะศึกษาต่อในวิชาการอิสลาม ท่านจึงโน้มน้าวให้อาของท่านเห็นด้วยกับความต้องการของท่าน และอีกครั้งหนึ่งที่อาผู้ใจดีได้ปูทางให้แก่การศึกษาของท่าน

ท่านเข้าร่วมการศึกษาศาสนาที่ฏอนฏอ นี้คือก้าวแรกสู่อัล-อัสฮัร เก้าปีต่อมาท่าน สำเร็จการศึกษาและได้เดินทางไปศึกษาต่อที่อัล-อัสฮัร ที่ที่เขาได้ลงทะเบียนในคณะอุซูลุดดีน ในปี 1953 เขาสำเร็จจากคณะนี้ด้วยคะแนนเป็นอันดับหนึ่งของชั้นเรียน ระหว่างปี 1953-1960 ท่านยังคง ต่อเนื่องด้วยความสำเร็จปริญญาทางศึกษาจากอัล-อัสฮัร ในปี 1957 ท่านได้เป็นหนึ่งในนักเรียน 500 คน ใน ความชำนาญพิเศษทางการสอนของคณะภาษาอาหรับ พร้อมๆกับการสำเร็จการศึกษาปริญญาด้าน ภาษาอาหรับ ท่านได้ลงทะเบียนในโครงการปริญญาของภาควิชาอัล-กุรอานและสุนนะฮ์ของคณะอุซูลุดดีน ท่านเป็นนักศึกษาเพียงคนเดียวในเพื่อนร่วมชั้นที่ผ่านการสอบเบื้องต้นและสำเร็จการศึกษาในปี 1960

ปี 1960 ท่านเริ่มเตรียมตัวเพื่อทำปริญญาเอก แต่ก็ต้องหยุดชะงัก โดยระบอบการปกครอง ประชาณาธิปไตยนาซีร์ (นัซเซอร์) ที่กวาดล้างสมาชิกของกลุ่มภราดรภาพมุสลิม(ซึ่งท่านเข้าร่วมตั้งแต่วัย เด็ก) นำไปสู่การล่าช้าในการสอบปริญญาเอกอย่างหลีกเลี่ยงมิได้ จนถึงปี 1973 ท่านก็ผ่านการสอบระดับ ปริญญาเอกอย่างยอดเยี่ยม หัวข้อของวิทยานิพนธ์คือ “ชะกาต และผลของมันในการแก้ไขปัญหาสังคม” ชัยคุ อัล ก็อรฎอวีย์ ได้ร่วมกับขบวนการอิสลาม “ภราดรภาพมุสลิม” ตั้งแต่วันที่เขาศึกษาในระดับประถมอยู่ที่ ฏอนฏอ ท่านกล่าวว่าอิหม่าม อัช ชะฮีด ฮะซัน อัล บันนา(ผู้ก่อตั้งขบวนการภราดรภาพมุสลิม) คือครูที่สำคัญยิ่งของท่าน แม้ว่าท่านมีโอกาสพบกับอิหม่ามเพียงไม่กี่ครั้งก็ตาม แต่อิทธิพลจากบุคลิกภาพของ อิหม่ามที่มีต่อท่านก็อย่างมหาศาล ส่วนชัยคุอื่นๆที่มีอิทธิพลต่อบุคลิกภาพต่อท่านได้แก่ ชัยคุ มุฮัมมัด อัล- มอซาลี, ชัยคุ อัล-บะซี อัล-โคลี, ชัยคุ มุฮัมมัด อับดุลลอฮ์ ะร็อส, ชัยคุ มุฮัมมัด ชัลตุฎ, ชัยคุอับดุล ฮะลิม มะหฺมุด

นอกจากนี้ท่านยังให้ความเคารพต่องานเขียนของอิหม่ามอิบนุ ดัยมียะฮ์, อิหม่ามอิบนุ กอยยิม , และชัยคุ มุฮัมมัด เราะซิด ริฎอ เป็นอย่างยิ่ง ชัยคุ อัล ก็อรฎอวีย์ เริ่มสอนอย่างเป็นทางการที่มีสติคุณแห่ง

โคโรในปี 1956 แต่แล้วในปี 1959 การสอนก็ถูกแบน และถูกส่งตัวกลับไปยังแผนกวัฒนธรรมอิสลามในอัล-อัสฮ์ และเนื่องจากท่านสังกัดอยู่กับขบวนการภราดรภาพมุสลิม อันนำไปสู่การจองจำในคุกของอียิปต์ในปี 1949 และระหว่างปี 1954-1956 และช่วงสั้นๆ ในปี 1962 ซึ่งครั้งหลังเกิดจากการเขียนหนังสือชื่อว่า "ทรรายห์และอุละมาอ์" ในปี 1962 อัล-อัสฮ์ได้ส่งตัวท่านไปยังกาตาร์ เพื่อเป็นประธานสถาบันศึกษาศาสนาระดับมัธยมของกาตาร์ ปี 1977 ท่านได้ก่อตั้งมูลนิธิเพื่อคณะชะรีอะฮ์อิสลามในมหาวิทยาลัยกาตาร์ และท่านเองก็รับเป็นคณะบดี ในปีเดียวกันก็ได้ก่อตั้งศูนย์กลางเพื่อการค้นคว้าด้านศีเราะฮ์และสุนนะฮ์ ท่านเป็นคนแรกๆ ที่ได้เรียกร้องให้มีการก่อตั้งสมาคมนานาชาติเพื่อการสงเคราะห์แห่งอิสลาม เพื่อช่วยเหลือมุสลิมในโลก ที่ต้องเผชิญหน้ากับความอดอยากและโรคภัยไข้เจ็บ แม้ว่าชัยคุ อัล ก็อรฎอวีย จะเป็นส่วนหนึ่งของขบวนการภราดรภาพมุสลิมที่มีบทบาทสูงมายาวนาน แต่ท่านปฏิเสธตำแหน่งผู้นำสูงสุด(มุรชิด อาม)ที่ท่านเคยได้รับการเสนอชื่อถึงสามครั้งสามด้วยกัน

ท่านใช้ชีวิตอย่างสมถะและเป็นที่ยอมรับกันในฐานะผู้อาวุโสอันเป็นที่ไว้วางใจของขบวนการเคลื่อนไหวเพื่ออิสลามทั่วโลก มิเพียงขบวนการภราดรภาพมุสลิมเท่านั้น แต่ท่านยังได้รับการเชื่อถือจากกลุ่มทำงานอิสลามจำนวนมากให้เป็นผู้นำทางความคิด เมื่อใดที่ฟิตวาของท่านได้ถูกประกาศไป ก็จะมีคนนับล้านตั้งแต่สหรัฐอเมริกาจนถึงฟิลิปปินส์ปฏิบัติตาม นอกจากนี้ชัยคุ อัล ก็อรฎอวีย ยังเป็นกวีที่มีความสามารถพิเศษคนหนึ่ง มีการนำบทกวีของท่านมารวมกันไว้ในหนังสือชื่อว่า “นะพะหัด วะ ละพะหัด” และท่านได้เรียบเรียงหนังสือมากกว่า 40 เล่ม หนึ่งในลักษณะพิเศษของงานเขียนของท่านก็คือ การใช้วิธีเขียนเชิงวิชาการและมีความคิดที่ไม่ลำเอียง บางทีงานเขียนชื่อ "ฟิกฮุช ชะกาต" ของท่านคืองานเขียนที่ลึกซึ้งที่สุดในด้านชะกาตก็ว่าได้ ดังที่อิหม่าม อับดุล อะฮฺดา อัล-เมาคูดี้ ได้กล่าวถึงหนังสือเล่มนี้ว่าเป็น “หนังสือแห่งศตวรรษในด้านฟิกฮุช”

ในช่วงทศวรรษ 1980 และ 1990 ชัยคุ อัล ก็อรฎอวีย ได้ตีพิมพ์งานเขียนเกี่ยวกับแนวคิดชั้นนำแก่คนหนุ่มสาวมุสลิมจำนวนมาก แน่นนอนว่าความสมคูลและการยึดสายกลางในทัศนะของท่านทำให้ท่านกลายเป็นนักคิดที่ได้รับการนับถือที่โดดเด่นที่สุดคนหนึ่งในหมู่คนหนุ่มสาวมุสลิมทั่วทุกมุมโลก

แนวคิดสายกลาง

คำว่า สายกลาง มาจากคำภาษาอาหรับว่า **الْوَسْطُ** (อัลวะซฏ์) ซึ่งหมายถึง "ดีเลิศที่สุดหรือคุณภาพดีที่สุด" หรือหมายถึง สิ่งที่อยู่ระหว่างสองประการที่ถูกกำหนด เช่น ความเอื้อเฟื้อเผื่อแผ่อยู่ระหว่างความตระหนี่กับความสุรุษสุร่าย ความกล้าหาญอยู่ระหว่างความขลาดกลัวกับความผลุนผลันมูทะลุ สายกลางคือเอกลักษณ์พิเศษของประชาชาติอิสลาม ดังที่อัลละฮ์ตะอาลา ทรงตรัสความว่า

وَكَذَلِكَ جَعَلْنَاكُمْ أُمَّةً وَسَطًا لِتَكُونُوا شُهَدَاءَ عَلَى النَّاسِ وَيَكُونَ الرَّسُولُ عَلَيْكُمْ شَهِيدًا

"และในทำนองเดียวกันนั้น เราได้ลดบันดาลพวกเจ้าทั้งหลายเป็นประชาชาติสายกลางเพื่อเจ้าทั้งหลายจะได้เป็นสักขีพยานแก่มนุษยชาติและศาสนทูต (มุฮัมมัด) ก็เป็นสักขีพยานสำหรับพวกเจ้าทั้งหมด" อัลบะกอ

ความเป็นประชาชาติสายกลางของประชาชาติอิสลามนั้น ได้รับสืบทอดเจตนารมณ์มาจากแนวทางที่เป็นกลาง มีความสมดุล ปราศจากความสุดโต่งและหย่อนยาน ดังนั้นเมื่อมีความสมดุลเกิดขึ้น เติญรภาพย่อมบังเกิด จากนั้นหนทางที่เที่ยงตรงก็จะตามมาโดยอัตโนมัติ ดังนั้น ด้วยความเป็นธรรมชาติสายกลางของอิสลามนี้แหละครับ ที่อัลเลาะห์ตะอาลา ทรงสอนให้เราทำการเฝ้าวอนขอต่อพระองค์ซึ่งหนทางที่เที่ยงตรงในละหมาดไม่น้อยกว่า 17 ครั้งต่อวัน ที่ว่า

اهدِنَا الصِّرَاطَ الْمُسْتَقِيمَ صِرَاطَ الَّذِينَ أَنْعَمْتَ عَلَيْهِمْ غَيْرِ الْمَغْضُوبِ عَلَيْهِمْ وَلَا الضَّالِّينَ

"พระองค์โปรดชี้แนะเราสู่แนวทางที่เที่ยงตรงด้วยเถิด ซึ่งเป็นแนวทางของบรรดาผู้ที่พระองค์ได้ทรงโปรดปรานแก่พวกเขา มิใช่แนวทางของพวกที่ถูกกริ้ว และมิใช่(แนวทางของ)พวกที่หลงผิด" อัลฟาติหะฮะ : 6 – 7

ในซูเราะฮ์อัลฟาติหะฮะที่เราอ่านในทศวรรษอีดของละหมาดนั้น อัลเลาะห์ทรงบัญชาใช้ให้เราอยู่ในสายกลาง "บรรดาผู้ถูกกริ้ว" นั้น ก็คือพวกยิวและ "พวกที่หลงผิด" คือ พวกกะซอโร ดังนั้น พวกยิวติดกับพวกกะซอโรนั้น เป็นอุทาหรณ์แห่งความเกินเลยและหย่อนยาน เช่น พวกยิวเลยเถิดนำบรรดานบี ส่วนพวกกะซอโรเลยเถิดนำเอาท่านนบีมูซาเป็นพระเจ้า และพวกยิวหย่อนยานมั่งง่ายในสิ่งที่ต้องห้าม ส่วนพวกกะซอโรมั่งง่ายในเรื่องที่สะล้า ดังนั้น หนทางสายกลางก็คือ การเดินอยู่บนแนวทางที่เที่ยงตรงซึ่งเป็นแนวทางของกลุ่มชนที่อัลเลาะห์ (ซบ.) ทรงประทานความโปรดปรานจากบรรดานบี บรรดาผู้สัจจริง บรรดาผู้มีพระคุณและบรรดาผู้ที่มีคุณธรรมทั้งหลาย

พี่น้องผู้อ่านครับ ทุกแนวทางก็เชื่อกันว่าตนเองก็อยู่ในหนทางของบรรดานบีและเหล่าผู้ที่มีคุณธรรม หากท่านผู้อ่านตั้งคำถามขึ้นแก่ผมว่า "เมื่อทุกแนวทางต่างเชื่อกันว่าแนวทางของตนก็คือแนวทางของบรรดานบีและเหล่าผู้ที่มีคุณธรรมนั้น พวกเขาทั้งคือสายกลางนะซี?" ผมขอตอบว่า "แนวทางของบรรดานบีและเหล่าผู้ที่มีคุณธรรมนั้น ต้องอยู่บนความเป็นสายกลางในเชิงหลักการและฉายออกมาให้เห็นทางพฤติกรรมด้วยเช่นกัน"

ท่านอับดุลบาสได้รายงานจากท่านนบี ซ็อลลัลลอฮุอะลัยฮิวะซัลลัม ซึ่งท่านได้กล่าวว่า

إِيَّاكُمْ وَالْغُلُوَّ فِي الدِّينِ فَإِنَّمَا أَهْلَكَ مَنْ كَانَ قَبْلَكُمْ الْغُلُوَّ فِي الدِّينِ

"พวกท่านจงระวังการเลยเถิดในเรื่องศาสนา เพราะแท้จริงบุคคลที่อยู่ก่อนหน้าพวกท่านนั้นได้ประสบความวิบัติเกี่ยวกับความเลยเถิดในเรื่องศาสนา" อันนะซาอีย์ (3057)

รายงานจากท่านอิบนุมัสอูด ร่อฎีซัลลอฮูอันฮู ว่า ท่านนบี ซ็อลลัลลอฮุอะลัยฮิวะซัลลิม ได้กล่าวซ้ำกันถึงสามครั้งว่า

هَذَا الْمُنْتَطَعُونَ

"บรรดาผู้มตะนัตติอูน(ผู้ที่คิดลึกเกินเลขขอบเขต)ได้มีความวิบัติแล้ว" รายงานโดยมุสลิม

ท่านอิมามอันนะวาอีย์กล่าวว่า "พวกมตะนัตติอูน คือ พวกคิดลึกเลยเถิดเกินขอบเขตทั้งในบรรดาคำพูดและการกระทำของพวกเขา" ชัรหฺ ซอฮฺหฺมุสลิม 16/220

จากชะดิษข้างต้นนี้ ซึ่งถึงการเลยเถิดสุดโต่ง ได้ออกจากแนวทางที่เป็นสายกลาง เกินเลขขอบเขต ดังนั้นบ่อเกิดของความเลยเถิด ก็มาจากผลของการอธิบายตัวบทต่าง ๆ ของศาสนาแบบแข็งกร้าวรุนแรงค้านกับเป้าหมายและเจตนารมณ์ของชะรีอะฮ์อิสลาม และพยายามให้ตนเองและบุคคลอื่นยึดทัศนะของตนพร้อมทั้งทำการสุกุ่มทัศนะที่ต่างจากตน ทำการตำหนิว่ากล่าวอย่างเสียหายต่อผู้รู้ที่มีทัศนะต่างจากตนอย่างไร้กาลเวลาของอัลอิสลาม เช่น สุกุ่มทัศนะอื่น เป็นคนชั่ว โง่เขลา บิดอะฮ์ ดกนรก ดังนั้น ความเลยเถิดเข้มงวดจึงมิใช่เป็นการแสวงหาความสมบูรณ์ในเรื่องการทำอิบาดะฮ์หรือเป็นการแสดงถึงความรอบคอบในเรื่องของศาสนา ท่านซัยค์ ได้ออกเตอร์ อัลก้อรฎอวีย์ กล่าวว่า "ถือว่าเป็นความไม่เป็นธรรมในการที่เราจะทำการกล่าวหาบุคคลหนึ่งว่า เขาฝ่าฝืน(ฝ่าฝืนทัศนะของตน)ในเรื่องของศาสนาเพียงเพราะได้เลือกทัศนะความเห็นต่าง ๆ ของฟิคว์ที่เข้มงวดอันเนื่องจากเขาเชื่อมั่นถูกต้องและมีน้ำหนักที่สุด ซึ่งหากแม้ว่าคนอื่นจะเห็นว่าทัศนะความเห็นของเขามีน้ำหนักน้อยกว่าหรือเป็นทัศนะที่อ่อนก้ตาม" อัสเศาะหฺวะตุลลอฮ์อิสลามียะฮ์ : 36 คำว่า

ท่านยังมีทัศนะอีกว่า ปัจจัยต่างๆ ของปรากฏการณ์ความรุนแรงมาจากสาเหตุดังต่อไปนี้

1. การขาดแนวคิดสายกลาง เป็นสิ่งสำคัญที่ต้องให้แนวคิดอิสลามสายกลาง เป็นที่แพร่หลายในหมู่มุสลิมหนุ่มสาว เพื่อที่พวกเขาจะพบวิถีทางที่ถูกต้องแทนที่พวกเขาจะทำตัวไม่เปิดเผย ซึ่งการขาดแนวคิดเช่นนี้ ได้เปิดโอกาสให้แนวคิดสุดโต่งแทรกเข้ามา

2. การขาดอูละมาอู (นักปราชญ์อิสลามศึกษา) ที่แท้จริง ซึ่งสามารถให้ความเชื่อมั่น (ต่อแนวทางสายกลาง) ด้วยหลักฐานที่มาจากอัลกุรอาน และซุนนะฮฺ (วจนศาสตร์) พวกเขาได้หายไปจากสนามแห่งนี้ จึงเปิดโอกาสให้กับผู้ที่ขาดคุณสมบัตินี้ ที่ถูกเรียกว่าอูละมาอูที่ทำงานเพื่อผู้ที่มีอำนาจ ดังนั้น คนหนุ่มสาวจึงสูญเสียความเชื่อมั่นไป และได้ตั้งตัวพวกเขาตนเองให้เป็นซัคย์ (คือเป็น โตะครู หรือนักปราชญ์อิสลามศึกษา) ในการฟิดวา (วินิจฉัยหลักศาสนา) ประเด็นปัญหาที่ซับซ้อน

3. การแพร่กระจายของความชั่วร้ายและเพิ่มขึ้นของการกดขี่ในสังคมเป็นเหตุผลที่สร้างความไม่พอใจอย่างรุนแรง

6. ศาสนาเปรียบเทียบและการสานเสวนาระหว่างกัน โดย ศ. ดร. ดีน มุฮัมมัด

ศาสนาเปรียบเทียบ (Comparative religion) เป็นการศึกษาวิชาศาสนาทั่วโลกในด้านวิเคราะห์และตีความหมาย วิชาศาสนาเปรียบเทียบในประเทศตะวันตก เกิดขึ้นเป็นครั้งแรกในประเทศอังกฤษ โดยการบุกเบิกสอนและทำวิจัยของ ศ.ดร. Max Mueller นักปราชญ์ชาวเยอรมันผู้เชี่ยวชาญภาษาและวรรณคดี สันสกฤต ซึ่งมาปักหลักสอนอยู่ที่มหาวิทยาลัยอ็อกซฟอร์ด มหาวิทยาลัยอ็อกซฟอร์ด ประเทศอังกฤษ โดยสังกัดอยู่กับวิทยาลัยไครซ์เชิร์ช ของมหาวิทยาลัยอ็อกซฟอร์ด ยุคสมัยนั้นกระแสสังคมได้มองศาสนาว่าขัดแย้งกับหลักวิทยาศาสตร์ มักซ์ มิลเลอร์จึงได้พยายามศึกษาศาสนาในแนววิทยาศาสตร์ ในที่สุด ก็ได้แต่งหนังสือเล่มหนึ่งชื่อ *Introduction to the Science of Religion* นับเป็นครั้งแรกที่ชี้ให้เห็นว่าศาสนาต่างๆ นั้น สามารถศึกษาโดยใช้วิธีศึกษาตามแนววิทยาศาสตร์ ซึ่งตรงกันข้ามกับวิธีศึกษาโดยใช้ศรัทธา (Faith) นำหน้า วัตถุประสงค์ที่สำคัญอีกอย่างหนึ่งของการศึกษาวิชาศาสนาเปรียบเทียบ ก็คือเป็นวิธีที่ก่อให้เกิดความสมานฉันท์ระหว่างผู้นับถือศาสนาต่างกันภายในประเทศและทำให้อยู่ร่วมกันด้วยความสามัคคีและปรองดองได้ในที่สุด

ทุกศาสนามีความสำคัญดังต่อไปนี้

1. บอกถึงหลักอภิปรัชญา ว่าโลกนี้เกิดขึ้นมาจากอะไร และจะเป็นเช่นไร
2. สอนหลักคุณธรรมศีลธรรมจริยธรรมของมนุษย์ในการอยู่ร่วมกัน
3. ให้รู้จักการดำเนินชีวิตเช่นไรจึงจะถูกต้อง
4. มีเป้าหมายในชีวิต เป็นมนุษย์ที่สมบูรณ์ ไม่เพียงแต่เกิดมาเพื่อกิน และเสพกามเท่านั้น
5. หลักศรัทธา ว่าทาดิได้รางวัลคือขึ้นสวรรค์ ทาชั่วได้โทษคือตกนรก ทำให้แม้จะลับตาคนไร กฎหมายก็ไม่ทาชั่วทาแต่ดี
6. เป็นที่พึ่งทางใจ ในยามชีวิตประสบปัญหาสิ้นหวัง ไร้กำลังใจ หรือปลอบประโลม ผู้สูญเสียบุคคลอันเป็นที่รัก
7. เป็นบ่อเกิดแห่งศิลปะ วัฒนธรรม และประเพณี

ศาสนามีองค์ประกอบดังต่อไปนี้

1. สิ่งเคารพสูงสุด คือผู้ก่อตั้งศาสนา หรือผู้คิดค้น ริเริ่มในการนาคาสอนไปเผยแผ่
2. ศาสดา
3. คัมภีร์
4. ผู้สืบทอด
5. ศาสนสถาน

6. สัญลักษณ์

7. พิธีกรรม

ตัวอย่างเช่น ศาสนาเซนเกิดขึ้นในประเทศอินเดีย ศาสนาพุทธ ศาสนาพราหมณ์-ฮินดู เกิดที่ดินแดนชมพูทวีป (ประเทศอินเดีย) ก่อนพุทธศาสนา ซึ่งไม่ปรากฏว่าใครเป็นศาสดา ซึ่งเป็นอเทวนิยม ศาสนาประเภทนี้ ไม่เชื่อในการมีอยู่จริงของพระเจ้า โดยเชื่อว่าโลกและสรรพสิ่งเกิดขึ้นเองตามกฎของธรรมชาติ เชื่อว่ามนุษย์เป็นผู้กำหนดชะตาชีวิตของตนเอง ทุกสิ่งเป็นไปตามเหตุปัจจัย

ศาสนาที่เป็นเทวนิยมศาสนา ได้แก่ • ศาสนาโซโรอัสเตอร์ เกิดขึ้นในเปอร์เซีย (อิหร่านในปัจจุบัน) • ศาสนาบาไฮ (ในอาณาจักรเปอร์เซีย ปัจจุบันอยู่ในอาณาเขตของประเทศ อิหร่าน) • ศาสนาซิกข์ • ศาสนายูดาห์ • ศาสนาอิสลาม • ศาสนาคริสต์

ประเภทของศาสนา เทวนิยม นั้นแบ่งเป็นเชื่อในพระเจ้าองค์เดียวกับหลายองค์

สำหรับพระเจ้าองค์เดียวนั้น สาวกจะจะศรัทธาว่า เป็นผู้สร้างโลกและสรรพสิ่งเช่นศาสนาอิสลาม คริสต์และยูดาห์และบางศาสนาก็นับถือพระเจ้า หรือเทพเจ้าหลายองค์ อย่าง ศาสนาพราหมณ์-ฮินดูเชื่อว่าพระเจ้าอวตารแยกเป็น3องค์ เป็นต้น

แนวคิดการสานเสวนาการระหว่างศาสนา

การสานเสวนา (dialogue) เป็นรูปแบบหนึ่งของการสนทนา ที่มุ่งให้เกิดความเข้าใจ ทั้งมุมมองของตนและของผู้อื่นได้ดียิ่งขึ้น โดยรากศัพท์แล้ว dia แปลว่าผ่าน logos แปลว่าคำหรือความหมาย เมื่อรวมกันได้เป็นคำว่า dialogue ซึ่งหมายถึงกระบวนการทำให้เกิดความหมาย ที่ไหลลื่นผ่านไปมาในหมู่ผู้สนทนา ดังนั้น มันจึงหมายถึงการสนทนาอย่างไม่เป็นทางการ (เสวนา) ที่มุ่งสานความหมายและความเข้าใจ โดยยอมรับความแตกต่างของจุดยืน ความคิด และอัตลักษณ์ของผู้สนทนา

เพื่อให้การสานเสวนาเป็นการสนทนาที่สานความเข้าใจ ผู้พูดจะต้องพูดอย่างมีสติ พูดอย่างเปิดใจ พูดถึงความคิดความเชื่อของเราโดยไม่อนุমানความคิดความเชื่อของผู้อื่นเพื่อมาวิเคราะห์ตีความ หรือตัดสิน ส่วนจะเรียงลำดับความอย่างไรก็ได้ แต่กระนั้นก็มีวิธีเรียงลำดับความแบบหนึ่งที่น่าจะนำมาใช้คือ เริ่มพูดถึงสิ่งที่เกิดขึ้นจากการสังเกตเห็นของเรา โดยไม่ตัดสินหรือตีความหมายสิ่งที่เกิดขึ้นนั้น แล้วจึงแสดงความรู้สึกของเราที่มีต่อสิ่งที่เกิดขึ้นนั้น โดยไม่ต่อว่าหรือแสดงออกเชิงตำหนิหรือกล่าวโทษใคร ขั้นตอนต่อไปคือการบอกความต้องการ (need) หรือเป้าหมายของเรา สุดท้ายจึงกล่าวคำขอ (ไม่ใช่คำสั่ง) ที่ขอให้ผู้อื่นกระทำเพื่อสนองความต้องการของเรานั้น การพูดจะต้องไม่เป็นการโจมตีผู้อื่น ไม่กล่าวโทษว่าผู้อื่นมีเจตนาร้าย หรือมีจุดหมายซ่อนเร้น หรือมีอุปนิสัยที่ไม่ดีต่าง ๆ นานา

การสานเสวนานั้นที่การฟังมากกว่าการพูด ในการสานเสวนาผู้ฟังจะต้องฟังอย่างลึกซึ้ง ฟังด้วยใจเปิดกว้างเมตตา ฟังโดยไม่ด่วนตัดสินหรือตัดสินไว้ก่อน ฟังแบบเอาใจเขามาใส่ใจเรา เมื่อรับฟังเรื่องใดมา ขอให้ระงับใจไว้ตรงต่อ อย่าโพล่งตอบหรือสวนออกไปด้วยความโกรธหรืออารมณ์อื่นใด หากตั้งสติอยู่กับปัจจุบัน ใส่ใจกับคำพูดที่ได้รับฟังมา เมื่อไตร่ตรองแล้ว ควรเริ่มพูดโดยกล่าวถึงความเข้าใจของเราต่อสิ่งที่ได้ฟังมา เพื่อแสดงว่าเราตั้งใจฟังจริง อย่างไรก็ตาม การแสดงความเข้าใจ เช่นนี้ มีโอกาสที่จะถูกมองว่าเป็นการสรุปความที่คลาดเคลื่อน ดังนั้น จึงควรกล่าวถึงบางประเด็นที่คิดว่าสำคัญเท่านั้น อีกทั้งกล่าวโดยใช้ประโยคให้ตรงกับที่ได้ฟังมาโดยไม่เรียบเรียงใหม่ จากนั้นจึงพูดถึงความคิดความเชื่อของเรา โดยอาจเรียงลำดับความดังที่กล่าวไว้ในย่อหน้าก่อน

ถ้าการสานเสวนาอยู่ในรูปแบบการถามตอบ ก็ขอให้เป็นการถามที่จริงใจ ถามด้วยความสนใจ อยากรู้ มิใช่ถามแบบหลอกเพื่อจับผิด หรือถามนำเชิงกล่าวโทษ ส่วนคำตอบก็ไม่ควรเป็นการใช้ตรรกะซ้ำเติม หรือสำนวนโวหารซ้ำซาก หรือการแสดงเหตุผลสนับสนุนความเห็นของตนให้หนักแน่นหรือรุนแรงยิ่งขึ้น หากควรเป็นคำตอบที่ตรงไปตรงมารวมทั้งเปิดเผยถึงความคิด ความรู้สึกที่ไม่ได้กล่าวถึงมาก่อนด้วย

การสานเสวนาหมายถึงการนำสิ่งที่รับฟังมาไตร่ตรอง หมายถึงการฟังเสียงสะท้อนในตัวเรา และการเชื่อมโยงความเป็นมนุษย์ในตัวเรากับผู้อื่น เมื่อการสานเสวนามาถึงระดับการเชื่อมโยง เช่นนี้ ก็จะเกิดการไหลลื่นของความหมายที่ผ่านไปในหมู่ผู้สนทนาตรงตามรากศัพท์ของคำว่า dialogue นั่นเอง

เมื่อนำวิธีการสานเสวนามาใช้ในกรณีการแปลงเปลี่ยนความขัดแย้ง (conflict transformation) จะต้องทำความเข้าใจให้ชัดว่า การสานเสวนาไม่ใช่การโต้แย้ง (debate) ไม่ใช่การแสวงหาความเห็นพ้องต้องกัน ไม่ใช่การไกล่เกลี่ย ไม่ใช่การเจรจาต่อรอง ไม่ได้มุ่งที่จะโน้มน้าวหรือเปลี่ยนแปลงความคิดของฝ่ายหนึ่งฝ่ายใด ไม่ได้มุ่งที่จะแก้ไขความขัดแย้งในระยะสั้น หากมุ่งที่จะให้เกิดความเคารพต่อความเห็นที่แตกต่าง มุ่งที่จะลดอคติ และมุ่งให้เกิดการเปิดรับความคิดใหม่ ๆ แต่ไม่ได้หมายความว่าต้องศรัทธา หรือปฏิบัติตามหลักศรัทธาของเขา

ส่วนความสัมพันธ์ของกลุ่มขัดแย้งที่หวังว่าจะดีขึ้นหลังการสานเสวนานั้น แม้จะเป็นจุดมุ่งหมายหลักของการสานเสวนาเพื่อแปลงเปลี่ยนความขัดแย้งก็จริง ก็ควรเป็นไปโดยธรรมชาติ หลังจากเกิดความรู้สึกที่ดีขึ้น เพราะได้มาพูดจากกันอย่างเพื่อนมนุษย์ ได้สัมผัสความเป็นมนุษย์ที่มีร่วมกัน และแต่ละคนรู้สึกว่าคุณได้รับการยอมรับมากขึ้นนั่นเอง

การสานเสวนาที่นำมาใช้ในกรณีการแปลงเปลี่ยนความขัดแย้งอาจมีแนวปฏิบัติดังนี้

๑) มีการเตรียมตัวก่อนการประชุมเพื่อให้ผู้เข้าร่วมเข้าใจกระบวนการสานเสวนาและยอมรับกติการ่วมกัน

๒) ผู้เข้าร่วมการสานเสวนาไม่จำเป็นต้องเป็นผู้นำที่โดดเด่นของแต่ละฝ่ายเสมอไป หากเป็นผู้พร้อมเข้าร่วมและแสดงออกถึงความคิด ความเชื่อ และประสบการณ์ของตนในฐานะปัจเจกบุคคล

๓) ผู้เข้าร่วมช่วยกันสร้างบรรยากาศการสานเสวนาที่ผ่อนคลาย ไม่วิตกว่าสิ่งที่พูดจะถูกนำไปใช้ให้ฝ่ายตนต้องเสียเปรียบ ไม่วิตกว่าสิ่งที่พูดจะตรงหรือต่างจากคนอื่นในฝ่ายของตน และอาจเปิดเผยทั้งเรื่องที่คุณเชื่อมั่นและที่คุณสงสัยไม่แน่ใจ

๔) ทุกคนยอมรับว่าความสำเร็จของการสานเสวนาไม่ใช่การแสวงหาหรือการบรรลุข้อตกลง หากอยู่ที่การรับฟังและการเข้าถึงความเชื่อและความหวังใจของแต่ละฝ่าย การเรียนรู้ถึงความซับซ้อนของประเด็นความขัดแย้งรวมทั้งมิติเชิงความต้องการและคุณค่าพื้นฐาน และการมีโอกาสได้พิจารณาโจทย์หรือนิยามความขัดแย้งในมุมมองต่าง ๆ กัน

๕) มีความมุ่งหวังว่าในระยะยาวแล้ว การสานเสวนาในกลุ่มย่อยดังกล่าวข้างต้น จะช่วยสร้างความไว้วางใจ และจะขยายวงเป็นการสานเสวนาในวงใหญ่ เป็นการสานเสวนาสาธารณะ ซึ่งอาจจะช่วยแปลงเปลี่ยนความขัดแย้ง ทั้งในเชิงความสัมพันธ์และในเชิงโครงสร้างได้

7. พื้นที่ของมุสลิมกลุ่มน้อยในพื้นที่ส่วนใหญ่ในสังคม โดย ศ.ดร. อะหมัด ไรซูนีย์

การที่มุสลิมที่อยู่ร่วมกับกลุ่มความเชื่อ หรือศาสนาอื่น ๆ นั้นเป็นสิ่งที่สามารถทำได้อย่างเป็นรูปธรรมและไม่ผิดต่อหลักการของอิสลาม สิ่งที่ต้องทำเป็นอันดับแรกคือการสร้างความเข้าใจและปรับทัศนคติ ในมโนทัศน์ของมนุษย์โดยรวมมีความเห็นพ้องต้องกันเกี่ยวกับจริยธรรม และความดีงาม เช่น ความเมตตา การไม่ละเมิดชีวิต การให้เกียรติเพื่อนมนุษย์ ฯลฯ สิ่งเหล่านี้คือสิ่งที่อิสลามสั่งใช้สำหรับมุสลิมให้ปฏิบัติ เช่นเดียวกับกับศาสนาและความเชื่ออื่นที่ไม่ใช่อิสลาม ซึ่งเราจะเรียกว่า **พื้นที่ร่วม** ซึ่งทั้งมุสลิมและบุคคลที่ไม่ใช่มุสลิม สามารถมีส่วนร่วมร่วมกันในสังคมเพื่อผลักดันให้เกิดความดีงามดังกล่าว อีกส่วนคือ **พื้นที่เฉพาะ** ที่เป็นไปตามหลักการในศาสนานั้นๆ สำหรับมุสลิมเช่นการละหมาด การถือศีลอด และศาสนกิจบางอย่าง ที่ถูกปฏิบัติเฉพาะมุสลิม โดยส่วนมากหลักกฎหมาย หรือมาตรฐานสังคมจะเว้นพื้นที่เฉพาะดังกล่าวในฐานะที่เป็นเสรีภาพส่วนบุคคล การที่มุสลิมมีพื้นที่ส่วนรวม ร่วมกับคนอื่นในสังคมในส่วนของความดีงามสากลนั้น ทำให้มุสลิมไม่จำเป็นต้องแยกตัวเองออกจากสังคมเพื่อจะเป็นมุสลิมที่ดี เช่นเดียวกับกับบทบาทของมุสลิมในสังคม มักจะมีมากกว่า 1 บทบาท มุสลิมเป็นส่วนหนึ่งจากเชื้อชาติของตน เป็นหนึ่งจากประชากรของคนในประเทศ ดังนั้นมุสลิมสามารถเป็นมุสลิมที่ดีใน **พื้นที่เฉพาะ** ทางด้านศาสนาของตน และยังสามารถเป็นสมาชิกที่ดีใน **พื้นที่ร่วม** ของสังคมในเวลาเดียวกัน

ในฐานะที่มุสลิมเป็นชนกลุ่มน้อย สิ่งที่เราต้องการคืออิสระในพื้นที่เฉพาะที่เราใช้ปฏิบัติศาสนกิจ เช่น เราต้องการเสรีภาพในการละหมาด โดยไม่จำเป็นต้องเรียกร้องในคนส่วนมากที่เหลือในสังคมรู้จักการละหมาด และทราบเท่าที่กฎหมายสังคมไม่ละเมิดพื้นที่เฉพาะในด้านความเชื่อและเราก็สามารถปฏิบัติได้โดยเสรี หลายคำถามเกิดขึ้น เช่น มุสลิมที่อยู่ในอเมริกาจะรับราชการทหารได้ไหม คำตอบก็คือได้ เพราะการเป็นทหารก็คือการรับใช้ชาติ ซึ่งเป็นอีกบทบาทหนึ่งในฐานะที่มุสลิมคนนั้นเป็นประชาชนในประเทศอเมริกา นอกเหนือจากบทบาทการเป็นมุสลิม ทั้งนี้ต้องไม่มีการละเมิดพื้นที่เฉพาะที่เป็นอิสลาม เช่น การไปรุกรานประเทศมุสลิม ดังนั้นการมีส่วนร่วมในองค์กรการกุศลหรือรับราชการในหน่วยงานของรัฐ แม้จะไม่ใช่องค์กรหรือรัฐที่เป็นมุสลิมก็เป็นสิ่งที่มุสลิมส่วนน้อยในประเทศนั้นๆปฏิบัติได้

อีกประเด็นหนึ่งก็คือ เราจะไม่เอาประเด็นการตะหฺรึม(ข้อห้ามทางศาสนา) ไปรวมกับการตัจญุริม(ความผิดทางกฎหมาย) เช่น การดื่มน้ำเมาเป็นสิ่งฮารอมในอิสลาม(ตะหฺรึม) ซึ่งไม่มีความจำเป็นสำหรับมุสลิมส่วนน้อยที่จะเคลื่อนไหวก้าวเพื่อให้เหล้ากลายเป็นสิ่งผิดกฎหมาย(ตัจญุริม) ซึ่งตามปกติแล้วการที่กฎหมายในประเทศที่อนุมติให้ ขายเหล้า หรือ ดื่มเหล้าได้ ก็ไม่ได้หมายความว่า

กฎหมายบังคับให้ประชาชนทุกคนในประเทศนั้นต้องดื่มเหล้า ดังนั้นเมื่อพื้นที่เฉพาะทางศาสนาไม่ถูกลูกค้า ก็ไม่ได้มีผลกระทบอะไรต่อมุสลิม

เช่นเดียวกันกับการเคลื่อนไหวเพื่อเรียกร้อง สมควรที่เราจะเรียกร้องมาสู่ **พื้นที่ร่วม** มากกว่า **พื้นที่เฉพาะ** สำหรับมุสลิมเท่านั้น เช่น ถ้ามีการห้ามคลุมฮิญาบ ประเด็นที่เราจะเรียกร้องคือฮิญาบเป็นเสรีภาพส่วนบุคคล(เสรีภาพเป็นพื้นที่ร่วม) ไม่ใช่เฉพาะมันเป็นบทบัญญัติทางศาสนาอิสลาม(ที่เป็นพื้นที่เฉพาะ) เช่นเดียวกันถ้าพี่น้องมุสลิมถูกเข่นฆ่า ประเด็นที่ต้องเรียกร้องคือมันเป็น การละเมิดมนุษยธรรม ไม่ใช่เพราะว่าคนที่ถูกฆ่าเป็นมุสลิม ซึ่งการเรียกร้องดังกล่าวสามารถดึงคนที่ไม่ใช่มุสลิมมาร่วมด้วยได้ เพราะเราทำให้ประเด็นดังกล่าวเป็นสากล ไม่ใช่เพราะเป็นประเด็นอิสลามที่เกี่ยวข้องเฉพาะกับมุสลิม

โดยสรุป มุสลิมส่วนน้อยในประเทศต่างๆ ไม่ได้อยู่แต่ในพื้นที่เฉพาะที่เป็นอิสลาม แต่ยังคงพื้นที่ร่วม ที่สมาชิกในสังคมใช้ด้วยกันไม่ว่าจะมาจากความเชื่อใดๆ มุสลิมสามารถเป็นสมาชิกที่ดีในพื้นที่นั้น ได้ตราบเท่าที่ไม่ละเมิดส่วนที่เป็นอิสลาม เช่นเดียวกันกับบทบาทของมุสลิมในสังคมที่มีมากกว่าแค่เป็นมุสลิม แต่เป็นส่วนหนึ่งของชาติพันธุ์ รัฐ หรือประเทศชาติ ที่เราต้องสร้างประโยชน์ในฐานะที่เป็นหนึ่งจากหน่วยสังคมดังกล่าว

8. ภาษาอาหรับ โดย ดร. พัลลาห์ อิบรอฮีม

ภาษาในโลกนี้นับว่ามีความสำคัญกับมนุษย์และมนุษย์นำมาใช้อย่างแพร่หลายมากมายทั่วไป ภาษาหนึ่งคือ ภาษาอาหรับ ทั้งด้านการสื่อสารชีวิตประจำวันและใช้ในการเรียนรู้ และการปฏิบัติศาสนา รวมทั้งการศึกษาเพื่อความรู้ทั่วไป ภาษาอาหรับมาพร้อมกับศาสนาอิสลาม ดังนั้นผู้นับถือศาสนาอิสลามทุกคนจึงต้องเรียนรู้ภาษาอาหรับเพื่ออ่านในพิธีทางศาสนา

ความพิเศษประการหนึ่งที่ได้รับจากภาษาอาหรับคือ อัลกุรอานเป็นภาษาอาหรับ ดังนั้นแม้คนที่มิใช่อาหรับอ่านที่ใช้ภาษาต่างๆทั่วโลก จึงต้องเรียนรู้ภาษาอาหรับไปด้วยอีกภาษาหนึ่ง อย่างน้อยต้องอ่านได้ แม้จะพูดเชิงสื่อสารไม่ได้ก็ตาม เป็นอีกสำเนียงหนึ่งที่สะท้อนถึงอัตลักษณ์รวมของมุสลิมผู้นั้น

การที่มุสลิมทุกคนต้องเรียนรู้การอ่านภาษาอาหรับให้ชัดเจนเพราะหน้าที่ประการหนึ่งของมุสลิมคือ การทำละหมาดและศาสนพิธีอื่นๆ อีกมากมายซึ่งจะต้องกล่าวเป็นภาษาอาหรับ เช่น การอะซาน การขอพรในวาระต่างๆ ซึ่งมุสลิมจะต้องกล่าวเป็นภาษาอาหรับ ดังนั้นมุสลิมทุกคนจึงต้องเรียนภาษาอาหรับเพื่อการอ่านในพิธีต่างๆ

การอ่านอัลกุรอานจะได้รับผลบุญซึ่งตอบแทนจากอัลลอฮ์ ซุบฮาน่าฮูว่าตะอาลา ท่านศาสนทูตมุฮัมมัด ได้รับรองไว้ว่าการอ่านอัลกุรอานเพียงหนึ่งตัวอักษรจะได้รับการตอบแทนหนึ่งความดี หนึ่งความดีทวีเป็นสิบความดี ดังนั้นเพียงอักษรเดียวจากอัลกุรอาน หากใครอ่านจะ ได้รับถึงสิบความดีเป็นสิ่งตอบแทน อัลกุรอาน ในบทอัลละรอฟ โองการที่ 203 ความว่า

"เมื่ออ่านอัลกุรอาน พวกเจ้าจงฟังและจงเงี่ยสงบเถิด เพื่อพวกเจ้าจะได้รับ ความเมตตา"

กรณีผลตอบแทนแห่งความดีจากอัลกุรอาน แม้อัลกุรอานจะเป็นภาษาอาหรับ แต่ผลตอบแทนนี้จะไม่ได้รับด้วยการใช้ภาษาอาหรับในกรณีอื่น เช่น การอ่านหะดิษ หรือการอ่านตำราทางศาสนา การพูดสนทนาด้วยภาษาอาหรับ และอื่นๆ

ภาษาอาหรับมีความรู้ที่เกี่ยวกับไวยากรณ์อาหรับอย่างมหัศจรรย์ คำหนึ่งจะสามารถผันออกไปได้มากมายพร้อมทั้งความหมายที่เปลี่ยนไปตามความต้องการด้วย เช่น คำว่า "อ่าน" เมื่อจะเปลี่ยนเป็น "ผู้อ่าน" หรือ "สิ่งที่อ่าน" หรือ "เวลาอ่าน" หรือ "ที่อ่าน" หรือ "จะอ่าน" หรือ "อ่านแล้ว" หรือ "จงอ่าน" ก็ไม่จำเป็นต้องเติมคำนำหน้าแต่ประการใด เพียงตัดต่อผันแปรอักษรในตัวของคำเอง จะให้ความหมายที่ต้องการแล้วจึงไม่ต้องสงสัยในการที่อัลลอฮ์ ได้ให้อัลกุรอานลงมาเป็นภาษาอาหรับ เพราะสามารถจะสร้างความเข้าใจแก่ผู้รับสารแห่งกุรอานอันชัดเจนแล้วนำไปตรึงตรองอย่างมีวิทย์ปัญญาสามารถยุติปัญหาต่างๆ ได้ ดังปรากฏในบทชูฟ โองการที่ 2 ความว่า

"เราได้ให้อัลกุรอานลงมาเป็นภาษาอาหรับ เพื่อพวกเจ้าจะได้ใช้ปัญญาตรึงตรอง"

จากบทอันนะหลุ โองการที่ 103 ความว่า

"และนี่คือภาษาอาหรับที่ชัดเจน"

จากบทอัรรอดค์ โองการที่ 39 ความว่า

"เราได้ให้กูรอ่านลงมาเป็นบทชี้ขาด"

วิชาภาษาอาหรับที่นำมาให้ศรัทธาอีกวิชาหนึ่งคือ "ตัจวีด" อันเป็นวิชาที่กำหนดเพื่อควบคุมและรักษาการอ่านกูรอ่านให้ถูกต้องมั่นคงและสวยงาม ทำให้มีสุนทรีย์แห่งการอ่านอย่างสมบูรณ์ มีความไพเราะอย่างมีเอกลักษณ์ รายละเอียด มีถึงการกำหนดความสั้นความยาวแห่งการอ่าน การตรวจการหน่วงเสียง แหล่งการออกเสียงแห่งอักษรอย่างเป็นรูปธรรม มีทำนองการอ่านหลายทำนอง

การอ่านกูรอ่านเป็นศิลปะแห่งชีวิตซึ่งสามารถแทรกซึมสู่จิตวิญญาณของผู้อ่านและผู้ฟังได้อย่างทราบซึ่ง ทำให้เกิดความสุขสดชื่นและสุนทรีย์แห่งชีวิตอย่างแท้จริง บางคนฟังหรืออ่านอัลกูรอ่านแล้วสันไหวความรู้สึก จนเกิดปฏิกิริยาสนองตอบเช่นร้องไห้ จนผู้อ่านบางท่านถือว่าการร้องไห้เป็นแบบฉบับของท่านศาสดา ดังนั้นเขาจึงเลือกอ่าน โองการที่สร้างความสันไหวแก่อารมณ์จนครวญสะอื้น น้ำตาไหลนองหน้า

บางโองการมีคำสั่งให้ปฏิบัติ ผู้อ่านและผู้ฟังก็เกิดแรงบันดาลใจปฏิบัติสิ่งนั้น และพร้อมที่จะปฏิบัติทันที เช่น โองการที่สั่งให้สujud คือ ก้มกราบต่ออัลลอฮ์ ก็จะก้มกราบทันทีไม่ว่าจะอ่านในละหมาดหรือนอกละหมาดก็ตาม หากอ่านคำสั่งให้ทำทานก็จะทำทานทันที เป็นจริยธรรมแห่งการอ่านอัลกูรอ่านที่มุสลิมควรยึดปฏิบัติโดยถาวร

จากบทอัลมุซหมิล โองการที่ 4 ความว่า

"..และจงอ่านกูรอ่านให้สวยงาม"

9. ปฏิญญาโดฮา

วันสุดท้ายคณะของพวกเราได้จัดส่งปฏิญญาโดฮา การถาวร ดังนี้

1. นำแนวคิดสายกลางไปเผยแพร่ในองค์กรตนเองและนอกองค์กร
2. เผยแพร่แนวคิดทางสายกลางในองค์กรต่างๆทั้งในพื้นที่และนอกพื้นที่
3. จัดตั้งศูนย์วิจัยอัลก็อรฎอวีย์สาขาประเทศไทย
4. สหรักรเป็นสมาชิกสมาพันธ์อูลาม่าฮ์โลกพร้อมจะร่วมทำงานกับสมาพันธ์นี้
5. จัดทำสรุป แปลเนื้อหาที่ได้รับการอบรมและตีพิมพ์
6. ร่วมทำงานร่วมกับศูนย์วิจัยอัลก็อรฎอวีย์

10. ข้อมูลผู้รับการอบรมแนวคิดสายกลางฯ

นายมิตร ดาราฉาย อายุ ๔๓ ปี

การศึกษา ป.ตรี นิติศาสตร์อิสลาม ม.มะดีนะฮ์ ซาอุดีอาระเบีย

ป.โท บริหารการศึกษา ม.ราชภัฏสมเด็จพระเจ้าพระยา ป.เอก กำลังศึกษาที่ วิทยาลัยอิสลาม มอ.ปัตตานี

ตำแหน่งปัจจุบัน ครู คศ.๑ อิสลามวิทยาลัยแห่งประเทศไทย

๑. ท่านมีความคิดเห็นต่อการประชุมครั้งนี้อย่างไร

การประชุมครั้งนี้ไม่เคยคิดว่าจะดีและเหมาะสมกับเหตุการณ์ปัจจุบันได้มากขนาดนี้

๒. ท่านคิดว่าสังคมมุสลิมในประเทศไทยจะนำแนวคิดนี้ไปปรับใช้ทั้งในสังคมระหว่างมุสลิม หรือต่างศาสนิกได้อย่างไร

ข้อเสนอ ๑. ต้องให้ผู้เข้าร่วมสัมมนาในครั้งนี้ปรับแนวคิดตัวเองก่อน ๒. นำสิ่งที่ได้ไปเผยแพร่ในสาขาอาชีพของตนเอง

๓. เขียนสิ่งที่ได้จากการสัมมนารวบรวมเป็นหนังสือ

๓. หากจะนำแนวคิดนี้ไปปรับใช้ในสังคมมุสลิมบ้านเรา ควรทำอย่างไร

ข้อเสนอ ๑. ออกเผยแพร่ทางสื่อ โดยเฉพาะที่วิวา่คณะของเราจะทำอะไร ๒. พุดแนวคิดนี้ในทุกๆ ที่ๆ มีโอกาส

๓. เขียน แปลหนังสือตามแนวคิดสายกลาง

๔. ท่านคิดว่าอะไรจะเป็นอุปสรรคในการขับเคลื่อนแนวคิดในบ้านเราและจะมีวิธีแก้ปัญหาอย่างไร

ข้อเสนอ ๑. การไม่เข้าใจของบุคคลที่ไม่ได้เข้าร่วมสัมมนาหรือนักวิชาการคืออุปสรรคในการขับเคลื่อนของคณะเรา โดยเฉพาะนักวิชาการที่เรียนสายอะเคิซ ๒. จัดประชุม สัมมนาคณะของเรา ๓ เดือนครั้ง และจัดสัมมนา ๒-๓ วันให้กับกลุ่มต่างๆ ในบ้านเรา

๕. ข้อเสนอแนะอื่นๆ

ขอจากองค์อัลลอฮ์ให้มีความปลอดภัยและความขำเกรง

นายรอเซ็ด เป็นแหละแอะ อายุ ๔๓ ปี

การศึกษา ป.ตรี นิติศาสตร์อิสลาม ม.มะดีนะฮ์ ซาอุดีอาราเบีย

ป.โท บริหารการศึกษา ม.ทักษิณ สงขลา

ตำแหน่งปัจจุบัน ผู้รับใบอนุญาตโรงเรียนตัสดีกียะห์ อ.จะนะ จ.สงขลา

๑.ท่านมีความคิดเห็นต่อการประชุมครั้งนี้อย่างไร

การประชุมครั้งนี้มีประโยชน์มาก ได้รู้ข้อมูลตามแนวคิดสายกลาง

๒.ท่านคิดว่าสังคมมุสลิมในประเทศไทยจะนำแนวคิดนี้ไปปรับใช้ทั้งในสังคมระหว่างมุสลิม หรือต่างศาสนิกได้อย่างไร

ควรนำแนวคิดนี้ไปปรับใช้ในสังคมมุสลิมหรือ มุสลิมกับต่างศาสนิก สร้างความเข้าใจแนวคิดสายกลาง และจัดการแบ่งพรรคแบ่งพวกให้หมดไป

๓.หากจะนำแนวคิดนี้ไปปรับใช้ในสังคมมุสลิมบ้านเรา ควรทำอย่างไร

ข้อเสนอ ๑.ลบแนวคิดสุดโต่งระหว่างมุสลิมด้วยกัน ๒.จัดเสวนาระหว่างกลุ่มต่างๆ เพื่อสร้างความเข้าใจระหว่างกัน

๔.ท่านคิดว่าอะไรจะเป็นอุปสรรคในการขับเคลื่อนแนวคิดในบ้านเราและจะมีวิธีแก้ปัญหาอย่างไร

ข้อเสนอ ๑.แนวคิดสุดโต่ง เช่น การไม่ยอมรับกลุ่มที่นอกเหนือจากกลุ่มตนเอง

๕.ข้อเสนอแนะอื่นๆ

ควรมีการคัดเลือกผู้เข้าร่วม โดยมาจากหลากหลายองค์กร เช่นตัวแทนจาก ปอเนาะ รร.เอกชน มหาวิทยาลัย เพื่อความหลากหลายในแนวคิด

นายทวี นุ้ยผอม อายุ ๔๔ ปี

การศึกษา ป.ตรี นิติศาสตร์อิสลาม ม.มะดีนะฮ์ ซาอุดีอาราเบีย

ป.โท นิติศาสตร์อิสลาม ม.อิมามมูฮัมหมัด วิทยา ซาอุดีอาราเบีย ป.เอก กำลังศึกษาที่ วิทยาลัยอิสลาม มอ.ปัตตานี

ตำแหน่งปัจจุบัน ประธานมูลนิธิเพื่อความดีจ.นราธิวาส

๑.ท่านมีความคิดเห็นต่อการประชุมครั้งนี้อย่างไร

การประชุมที่ดีมาก โดยส่วนตัวได้สิ่งใหม่ๆมากมายเกินเป้าหมาย

๒.ท่านคิดว่าสังคมมุสลิมในประเทศไทยจะนำแนวคิดนี้ไปปรับใช้ทั้งในสังคมระหว่างมุสลิม หรือต่างศาสนิกได้อย่างไร

ข้อเสนอ ๑.ในสภาพที่มุสลิมเป็นชนกลุ่มน้อยในประเทศไทยจำเป็นต้องสร้างความเป็นเอกภาพระหว่างมุสลิมด้วยกัน และสร้างความเข้าใจ ร่วมมือระหว่างศาสนานอื่นในเชิงสร้างสรรค์ แต่ยังคงไว้ซึ่งหลักการและอัตลักษณ์ของอิสลาม

ข้อเสนอ ๑.ควรนำเสนอแนวคิดนี้ให้ครอบคลุมทุกหน่วยงาน องค์กรของมุสลิมตั้งแต่รากหญ้าจนถึงหน่วยงานสูงสุดในทุกๆภาคส่วน

๔.ท่านคิดว่าอะไรจะเป็นอุปสรรคในการขับเคลื่อนแนวคิดในบ้านเราและจะมีวิธีแก้ปัญหาอย่างไร

ข้อเสนอ ๑.ความเป็นเอกภาพของมุสลิมบ้านเราและการยึดติดกับแนวมัซฮับอย่างหุนหวกตาบอด ไม่เปิดกว้าง ควรนำเสนอหลักวิชาการที่ถูกต้อง เป็นการเคารพ เชื้อฟังผู้นำตราบใดที่ไม่ผิดหลักการศาสนา

๕.ข้อเสนอแนะอื่นๆ

ผู้เข้าอบรมควรตรงต่อเวลามากกว่านี้และควรจัดอบรมแบบนี้ตลอดไป

นายดุลยวิทย์ นาคนาวา อายุ 32 ปี

การศึกษา ป.ตรี ภาษาอาหรับ มหาวิทยาลัยอิสลามแบกแดด อิรัก

ป.โท ภาษาอาหรับ มหาวิทยาลัยนานาชาติอิสลามมาเลเซีย ป.เอก กำลังศึกษา ภาษาศาสตร์ จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย

ตำแหน่งปัจจุบัน อ.พิเศษ คณะอักษรศาสตร์ จุฬาฯ/วิทยากร ทีเอ็มทีวี

๑.ท่านมีความคิดเห็นต่อการประชุมครั้งนี้อย่างไร

-การประชุมได้รับประโยชน์มาก แต่บางหัวข้อควรจัดเป็นการเฉพาะเพื่อจะได้รายละเอียดมากกว่า เช่น เศรษฐศาสตร์อิสลาม

-ปัญหาบ้านเราจะเกี่ยวกับปัญหาการเมืองมากกว่า เช่นปัญหาทางภาคใต้ แต่เนื้อหาการอบรมไม่ได้เจาะจงในเรื่องนี้มากเท่าไร

๒. ท่านคิดว่าสังคมมุสลิมในประเทศไทยจะนำแนวคิดนี้ไปปรับใช้ทั้งในสังคมระหว่างมุสลิม หรือต่างศาสนิกได้อย่างไร

-สำหรับต่างศาสนิกแนวคิดนี้ดีมาก ๆ เหมาะสำหรับวิถีชีวิตที่เราอยู่ในสังคมไทย โดยเฉพาะผมที่อยู่ในกรุงเทพฯ

๓. หากจะนำแนวคิดนี้ไปปรับใช้ในสังคมมุสลิมบ้านเรา ควรทำอย่างไร

-สำหรับผมมีแนวคิดแบบนี้มานานแล้ว แต่ไม่กล้าเผยแพร่เพราะกลัวคนส่วนใหญ่รับไม่ได้ เพราะจะดูว่าไม่เคร่ง ไม่มีจุดยืนในศาสนา อะไรก็ง่าย อะไรได้หมดความจริงแม้จะจริงแต่ถ้าเวลาไม่เหมาะสมกลัวว่าจะเกิดผลด้านลบมากกว่า แนวคิดนี้เหมาะสำหรับนักวิชาการมากกว่าบุคคลทั่วไป

๔. ท่านคิดว่าอะไรจะเป็นอุปสรรคในการขับเคลื่อนแนวคิดในบ้านเราและจะมีวิธีแก้ปัญหาอย่างไร

-แนวคิดสายกลางค่อนข้างใหม่ในสังคมบ้านเรา และขัดกับกระแสหลัก เช่นกลุ่มชาลาฟีย์ที่ยึดแนวคิดชาอูดี และกระแสชาฟิอีย์ที่คิดในกรอบมัซฮับ

๕. ข้อเสนอแนะอื่นๆ

-การขยายแนวคิดควรเริ่มจากสถาบันการศึกษา ก่อนที่จะให้บุคคลทั่วไป

-สมควรจัดอบรมอีก แต่ควรจัดแบบเฉพาะทาง เช่น เศรษฐศาสตร์อิสลาม หรือการเมืองอิสลามสายกลาง โดยเฉพาะด้านการเมืองซึ่งรัฐบาลสนใจการเจรจาแบบสันติวิธี น่าจะอาศัยโอกาสนี้ในการของบสนับสนุน โดยติดต่อกับสถาบันนี้ เพื่อให้การอบรมแบบวงกว้างหรือให้ทุนนักศึกษาไทย

-คณะที่มาในครั้งนี้เป็นคณะที่มีความเหมาะสมหลากหลาย อยากให้มีการรวมตัวแบบนี้อีกในครั้งต่อไป

นายอนิส พัฒนปรีชาวงศ์ อายุ ๓๓ ปี

การศึกษา ป.ตรี นิติศาสตร์อิสลาม ม.มะดีนะฮ์ ซาอูดิอาราเบีย

ป.โท นิติศาสตร์อิสลาม มอ.ปัตตานี ป.เอก นิติศาสตร์อิสลาม มหาวิทยาลัยอิสลามนานาชาติ มาเลเซีย

ตำแหน่งปัจจุบัน อ.ประจำ สาขากฎหมายอิสลาม ม.นราธิวาสราชนครินทร์

๑. ท่านมีความคิดเห็นต่อการประชุมครั้งนี้อย่างไร

การประชุมครั้งนี้ดีมากและให้ประโยชน์แก่ผู้เข้าร่วม

๒. ท่านคิดว่าสังคมมุสลิมในประเทศไทยจะนำแนวคิดนี้ไปปรับใช้ทั้งในสังคมระหว่างมุสลิม หรือต่างศาสนิกได้อย่างไร

-สังคมมุสลิมสามารถนำแนวคิดนี้ไปใช้ในการอยู่ร่วมกันระหว่างมุสลิมและต่างศาสนิกโดยหลักการสายกลาง โดยเฉพาะในด้านการช่วยเหลือเกื้อกูลกัน

๓. หากจะนำแนวคิดนี้ไปปรับใช้ในสังคมมุสลิมบ้านเรา ควรทำอย่างไร

-ควรสรุปบทเรียนเป็นเรื่องราว แล้วเผยแพร่ผ่านวารสาร และนำแนวคิดเหล่านี้เผยแพร่ผ่านคุตบะฮ์วันศุกร์

๔. ท่านคิดว่าอะไรจะเป็นอุปสรรคในการขับเคลื่อนแนวคิดในบ้านเราและจะมีวิธีแก้ปัญหาอย่างไร

-อาจจะเกิดจากผู้ที่ไม่เข้าใจในหลักการอิสลาม ว่าด้วยการอยู่ร่วมกันและการใช้ชีวิตในสังคมเดียวกันระหว่างมุสลิมกับต่างศาสนิก

-การเผยแพร่แนวคิดนี้สู่สังคมและจัดเวทีเสวนาทางวิชาการระหว่างผู้นำกลุ่มต่างๆ

๕. ข้อเสนอแนะอื่นๆ

-สรุปเนื้อหาและนำเสนอต่อรัฐบาลไทยและสถานทูตไทยในกาตาร์

-ควรมีการจัดสัมมนาทุกปี และควรเชิญบุคคลจากกลุ่มที่หลากหลาย

นายอับดุลสุโก ดินอะ อายุ ๔๓ ปี

การศึกษา ป.ตรี รัฐศาสตร์ ม.รามคำแหง, ศาสนาเปรียบเทียบ ม.อัสฮร อียิปต์

ป.โท อิสลามศึกษา มอ.ปัตตานี ป.เอก ศาสนาเปรียบเทียบ มหาวิทยาลัยอิสลามนานาชาติมาเลเซียและวัฒนธรรมศึกษา ม.ทักษิณ

ตำแหน่งปัจจุบัน ผอ.ศูนย์อัลกุรอานและภาษา โรงเรียนจริยธรรมศึกษามูลนิธิ

๑. ท่านมีความคิดเห็นต่อการประชุมครั้งนี้อย่างไร

-เป็นประโยชน์มาก โดยเฉพาะในสังคมที่มีความคิดเห็นแตกต่างและแตกแยก

๒. ท่านคิดว่าสังคมมุสลิมในประเทศไทยจะนำแนวคิดนี้ไปปรับใช้ทั้งในสังคมระหว่างมุสลิม หรือต่างศาสนิกได้อย่างไร

-ผู้เข้าอบรมสามารถขยายสู่คนใกล้ชิดและองค์กรของตนเองเกี่ยวกับแนวคิดสายกลาง

๓. หากจะนำแนวคิดนี้ไปปรับใช้ในสังคมมุสลิมบ้านเรา ควรทำอย่างไร

- จัดสร้างความเข้าใจแก่ผู้นำระดับสูงและขยายลงสู่ผู้นำระดับต่างๆ

๔. ท่านคิดว่าอะไรจะเป็นอุปสรรคในการขับเคลื่อนแนวคิดในบ้านเราและจะมีวิธีแก้ปัญหาอย่างไร

- แนวคิดสุดโต่งจากแนวคิดสายต่างๆ

๕. ข้อเสนอแนะอื่นๆ

- จัดตั้งเป็นชมรมศิษย์เก่ากอรฎอวิย จัดตั้งสาขาโดยใช้ชื่อชมรมศิษย์เก่ากอรฎอวิยในประเทศไทย

- เผยแพร่แนวคิดโดยการแปลหนังสือ และการขยายความ

- จัดการอบรมวิธีการสู่การสานเสวนา จัดประชุมเพื่อสร้างนักเผยแพร่

นายบุญคุ้ม แขนง อายุ ๔๒ ปี

การศึกษา ป.ตรี กฎหมายอิสลาม ม.อัสฮ์ อียิปต์

ป.โท กฎหมายอิสลาม มอ.ปัตตานี

ตำแหน่งปัจจุบัน ปช.กรรมการบริษัทเนติย์โคออปเปอเรชั่นจำกัด

๑. ท่านมีความคิดเห็นต่อการประชุมครั้งนี้อย่างไร

- เป็นประโยชน์มาก เป็นวิชาการ แต่ที่กำหนดการเน้นจนไม่มีเวลาพักผ่อน

๒. ท่านคิดว่าสังคมมุสลิมในประเทศไทยจะนำแนวคิดนี้ไปปรับใช้ทั้งในสังคมระหว่างมุสลิม หรือต่างศาสนิกได้อย่างไร

- นำไปใช้โดยเริ่มจากตนเองก่อนและเชิญชวนผู้อื่น ส่วนต่างศาสนิกนั้นควรทำให้ภาพลักษณ์ของมุสลิมเป็นบวกก่อน ทำให้ต่างศาสนิกมาสู่การสานเสวนา

๓. หากจะนำแนวคิดนี้ไปปรับใช้ในสังคมมุสลิมบ้านเรา ควรทำอย่างไร

- ความเป็นกลางในสังคมบ้านๆอาจจะทำได้ยาก ต้องอาศัยเวลาและการอบรมให้กับกลุ่มคน จนขยายสู่วงกว้าง

๔. ท่านคิดว่าอะไรจะเป็นอุปสรรคในการขับเคลื่อนแนวคิดในบ้านเราและจะมีวิธีแก้ปัญหาอย่างไร

-ความมั่นใจที่ผิดของมุสลิมบ้านเรา ทำให้อยากแก่การเปลี่ยนแปลงเพราะแนวคิดสายกลางนั้น ปรับจาก ขวาจัดหรือซ้ายจัดมาเป็นกลาง ยอมรับได้ทั้งซ้ายและขวา วิธีแก้ก็ต้องอาศัยการอบรม ศึกษาในทุกระดับ

๕. ข้อเสนอแนะอื่นๆ

-เปลี่ยนความเชื่อจากขวาจัดหรือซ้ายจัด มาเป็นกลาง

-ทางสายกลางควรทำความเข้าใจในทางที่เราจะอยู่

-ศึกษาแนวคิดสุดโต่งแต่ละฝ่าย เพื่อเป็นประโยชน์ในการปรับสู่แนวคิดสายกลางอย่างมีเหตุผล คนทั่วไปปรับได้

-ควรจัดอบรมแบบนี้ที่บ้านเราและปรับเปลี่ยนตารางการอบรม พร้อมวิธีการ

-ควรมีกุุ่มตัวอย่างที่หลากหลายสำนักคิด ลงพื้นที่จริงทั้งสองฝ่าย ถอดบทเรียนและสรุปวิธีการเชิญชวนที่ถูกต้อง

นายรอมฎอน หะสาเมะ อายุ ๔๒ ปี

การศึกษา ป.ตรี อุมมุลกุรอ มัคกะห์ ซาอุดีอาราเบีย

ป.โท รากำแหง การตลาด

ตำแหน่งปัจจุบัน ปช.กรรมการอิสลามประจำจังหวัดสุราษฎร์ธานี

๑. ท่านมีความคิดเห็นต่อการประชุมครั้งนี้อย่างไร

-เป็นการประชุมที่ครบถ้วนมาก ไม่เคยคิดมาก่อน หัวข้อสัมมนาเป็นเรื่องที่เหมาะสมกับเหตุการณ์ปัจจุบัน ไม่เฉพาะประเทศไทยแต่ครอบคลุมทั่วโลก

๒. ท่านคิดว่าสังคมมุสลิมในประเทศไทยจะนำแนวคิดนี้ไปปรับใช้ทั้งในสังคมระหว่างมุสลิม หรือต่างศาสนิกได้อย่างไร

-เหมาะสมในการนำแนวคิดสายกลางมาใช้ในสังคมไทยที่หลากหลายในหลายๆด้านเพื่อให้เกิดการพัฒนาและแก้ไข

๓. หากจะนำแนวคิดนี้ไปปรับใช้ในสังคมมุสลิมบ้านเรา ควรทำอย่างไร

-อยากให้ทุกคนเข้าใจทางสายกลางอย่างแท้จริงโดยไม่บิดเบือนทางความคิด ด้วยใจที่บริสุทธิ์

๔. ท่านคิดว่าอะไรจะเป็นอุปสรรคในการขับเคลื่อนแนวคิดในบ้านเราและจะมีวิธีแก้ปัญหาอย่างไร

-ไม่มีปัญหาบนความคิดและบทบาทสายกลาง ทุกคนยอมรับได้เพราะเป็นธรรมชาติอยู่ในตัวแล้ว
เพียงแต่วิธีการนำเสนอ และนำไปใช้ให้เหมาะสมกับสถานการณ์และเวลา

๕. ข้อเสนอแนะอื่นๆ

-อยากให้ทุกคนรับผิดชอบที่จะนำสิ่งที่ได้จากการอบรมในครั้งนี้ไปเผยแพร่เท่าที่มีความสามารถ ไม่ใช่
ว่าไม่มีการเปลี่ยนแปลงและไม่ได้ประโยชน์อะไรเลยจากการอบรมครั้งนี้

นายรอยาลี เจะซุ อายุ ๔๒ ปี

การศึกษา อนุปริญญาภาษาอาหรับ ม.อิมาม ริยาฎ ซาอูดี้ ป.ตรี คณะการเผยแพร่ที่เดียวกัน

ป.โท อิสลามศึกษา ม.อิสลามยะลา

ตำแหน่งปัจจุบัน ผอ.วิทยุสาธารณะ สถาบันอิสลาม มอย.

๑. ท่านมีความคิดเห็นต่อการประชุมครั้งนี้อย่างไร

-เป็นประโยชน์มาก มีความหลากหลาย

๒. ท่านคิดว่าสังคมมุสลิมในประเทศไทยจะนำแนวคิดนี้ไปปรับใช้ทั้งในสังคมระหว่างมุสลิม หรือ
ต่างศาสนาได้อย่างไร

-แนวคิดสายกลางเป็นแนวคิดที่ควรนำเสนอในประเทศไทยเพราะสามารถนำเสนอต่อคนต่างศาสนาได้
โดยเฉพาะผู้ที่สนใจอิสลาม

๓. หากจะนำแนวคิดนี้ไปปรับใช้ในสังคมมุสลิมบ้านเรา ควรทำอย่างไร

-ทำความเข้าใจในอิสลามให้ครบถ้วนและทั่วถึงในทุกๆด้าน

๔. ท่านคิดว่าอะไรจะเป็นอุปสรรคในการขับเคลื่อนแนวคิดในบ้านเราและจะมีวิธีแก้ปัญหาอย่างไร

-ความมั่นใจที่ผิดของมุสลิมบ้านเรา ทำให้อยากแก่การเปลี่ยนแปลงเพราะแนวคิดสายกลางนั้น ปรับจาก
ขวาจัดหรือซ้ายจัดมาเป็นกลาง ยอมรับได้ทั้งซ้ายและขวา วิธีแก้คือต้องอาศัยการอบรม ศึกษาในทุก
ระดับ

๕. ข้อเสนอแนะอื่นๆ

-เปลี่ยนความเชื่อจากขวาจัดหรือซ้ายจัด มาเป็นกลาง

-ทางสายกลางควรทำความเข้าใจในทางที่เราจะอยู่

-ศึกษาแนวคิดสุดโต่งแต่ละฝ่าย เพื่อเป็นประโยชน์ในการปรับสู่แนวคิดสายกลางอย่างมีเหตุผล คนทั่วไปปรับได้

-ควรจัดอบรมแบบนี้ที่บ้านเราและปรับเปลี่ยนตารางการอบรม พร้อมวิธีการ

-ควรมีกุ่มตัวอย่างที่หลากหลายสำนักคิด ลงพื้นที่จริงทั้งสองฝ่าย ถอดบทเรียนและสรุปวิธีการเชิญชวนที่ถูกต้อง

นี่คือส่วนหนึ่งจากบทสรุปที่เข้าร่วมอบรมตลอดหนึ่งสัปดาห์

ภาคผนวก

หมายเหตุภาพประกอบ

1. https://fbcdn-sphotos-e-a.akamaihd.net/hphotos-ak-prn1/p480x480/3597_544754012229925_448938762_n.jpg

- 2.

- 4.

5.

6.

7.

9.

ถ่ายภาพพร้อมกับซัยค์อัลก็อรฎอวีย์